

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

INBJUDNING

TILL

ÖFVERVARANDE AF ÅRSEXAMEN

VID

WENERSBORGS HÖGRE ELEMENTARLÄROVERK

DEN 3 OCH 4 JUNI 1875

AF

G. TH. BERGMAN.

REKTOR.

INNEHÅLL:

- 1) *Om eforatet i Sparta, af G. Th. Bergman.*
 - 2) *Årsberättelser för elementarläroverken i Wenersborg, Borås och Alingsås samt pedagogien i Ulrichamn under läsåret 1874—1875.*
-

Om eforatet i Sparta.*)

Det var en bland forntidens skriftställare allmänt gängse tro, att den spartanska statsförfattningen var en genom Lykurgos vishet på en gång uppförd byggnad, hvilken, trotsande tidernas vexlingar, i sitt urgamla skick qvarstod så länge Sparta var fritt. Nyare forskare hafva dock genom ett skarpsinnigt begagnande af de ofullständiga hjälpmedel, som vid undersökningen af denna fråga stått dem till buds, ådagalagt, icke blott, att många af de inrättningar, som af de gamle tillskrifvas Lykurgos, redan före honom funnits till och således af denne lagstiftare endast bibehållits eller upplifvats, utan äfven, att Spartas författning, liksom allt annat menskligt, varit underkastad utvecklingens lag, och följaktligen under tidernas lopp undergått icke obetydliga förändringar. I detta den spartanska statens inre utvecklingsarbete har eforatet spelat en högst vigtig rol, då det från en ringa början så småningom höjt sig till den ledande makten i staten, och ådrager sig såväl härigenom, som genom sin egendomliga, hvarje motstycke inom andra statsförfattningar saknande inrättning, det största intresse.

Vid bestämmandet af tiden för eforatets *uppkomst* möta oss svårigheter af flera slag. Ty icke blott leder oss undersökningen härom tillbaka till en tid, om hvilken underrättelserna helt naturligt äro sparsamma, och detta så mycket mer som många äldre författare, hos hvilka utan tvifvel värdefulla upplysningar skulle kunnat erhållas, gått förlorade, utan äfven hafva de skriftställare, hvilkas arbeten ännu finnas kvar, om denna sak de mest stridiga uppgifter. Så nämna Herodotos, Xenophon och författaren till de så kallade pseudoplatoniska brefven Lykurgos såsom eforatets stiftare, under det att Plato, Aristoteles och Plutarchos tillskrifva konung Theopompos grundandet af det samma. De vigtigaste ställen äro följande:

*) Utom Herodotos, Thukydides, Plato de legg., Xenophon Resp. Lac., Aristoteles Polit., Plutarchos Lyc., Kleon., Justinus, hafva hufvudsakligen följande nyare författare rådfrågats: Grek. fornkuenskap af Schömann, Wachsmuth, Hermann; K. O. Müller Dorér; M. Duncker Gesch. des Alterthums; Stein Die Entwickel. des Ephorats; Schæfer de ephoris lac.

För Lykurgos:

Herodot. I, 65:*) *Derefter inrättade Lykurgos det som hörde till kriget, enomotier, triakader, syssitier och dessutom eforerna och geronterna.*

Xen. resp. lac. c. 8: *Jag för min del tror, att Lykurgos icke försökt att åstadkomma detta goda tillstånd förr än han bibringat de mäktigaste i staten samma tänkesätt . . . Det är troligt, att just dessa hjälpt honom att inrätta eforernas myndighet, sedan de insett, att lydriad vore det högsta goda både i staten, krigshären och hemmet.*

Pseudopl. epist. 8 p. 354: *Sedan Lykurgos sett sina stamförvandter i Argos och Messene komma under tyranners herravälde i stället för konungars och att de förstörde både sig sjelfva och staten, så införde han såsom ett botemedel geronternas embete och eforernas för konungamakten räddningsbringande band.*

För Theopompos:

Plato Legg. III p. 692 A: *Den tredje räddaren, som fann, att konungamakten ännu var otyglad och häftig, pålade densamma liksom en tygel genom eforernas embete, hvilket han inrättade i likhet med den myndighet, som väljes genom lott. Genom denna anordning blef konungamakten, som blifvit räddad genom er, sjelf en orsak till räddning för de öfriga.*

Aristot. Pol. V, 11: Författaren omnämner, att konungavärdigheten hos Spartanerna egde längre bestånd än i andra stater *derföre att den ifrån början var delad i två delar och Theopompos, som fästade billigt afseende äfven på statens öfriga medlemmar, inrättade eforernas embete.*

Plutarch. Lyc. c. 7: *Ehuru Lykurgos på detta sätt fördelat statsstyrelsen, så funno dock hans efterkommande makten oblandad och stark samt otyglad och häftig, såsom Plato säger, hvarföre de pålade den liksom en tygel genom eforernas embete, ungefär 130 år efter Lykurgos, då de första eforerna tillsattes under Theopompos regering.*

Efter de anförda orden i de båda sista ställena följer berättelsen om det svar, hvilket konung Theopompos gaf sin gemål, då hon förevitade honom, att han gjort konungamakten svagare genom inrättandet af eforernas värdighet. Att Plutarchos utom Plato, hvilken han sjelf anför, äfven nyttjat Aristoteles såsom källa är tydligt; men det är troligt, att han dessutom begagnat en annan för oss förlorad författare, sannolikt Phylarchos, hvilken, enligt hvad vi med visshet veta, begagnats såsom källa af Plutarchos i Agis och Kleomenes lefvernesbeskrifningar. Något olika är i sistnämnda skrift uppgiften om eforatets uppkomst. Här **) låter författaren Kleomenes, som ville in-

*) Alla citater från grekiska författare hafva måst öfversättas, då, sedan tryckningen redan börjat, underrättelse ankom, att de beställda och utlofvade grekiska typerna icke kunde erhållas.

**) Kap. 10.

skränka eforernas allt för stora makt, i en folkförsamling yttra, att konungarne under det första messeniska kriget tillsatt några af sina vänner för att under sin frånvaro i staden upprätthålla lagskipningen.

De nyare författarne öfverensstämma visserligen i att fränkänna Lykurgos inrättandet af eforatet, åtminstone med den makt och det inflytande samt med den form det hade under den historiska tiden. Men för öfrigt skilja sig åsigterna icke mycket mindre än hos de gamle. Så antager K. O. Müller, att eforatet varit en gammal dorisk inrättning, som fanns redan före Lykurgos tid, men lemnar oafgjordt när och huru det erhöll den för Sparta egendomliga formen, och anser hvarken Lykurgos eller Theopompos såsom upphofsmän härtill. Wachsmuth tror, att eforatet, som var af urgammalt ursprung, stadfästades af Lykurgos och framträdde såsom mera betydande under messeniska krigen, då eforerna blefvo konungarnes ställföreträdare. Af konung Theopompos, som genom en ny rhetra betagit folkförsamlingen rättigheten att debattera förekommande ärenden, och som ville gifva folket en ersättning för denna förlust, erhöilo dessa embetsmän ökad makt. Möjligen framtvingade dock folket denna maktutvidgning i det uppror, som stillades af Terpandros (Ol. 33. 2.). I denna senare åsigt instämmer Hermann liksom i Müllers, att eforerna voro gamla doriska embetsmän. Duncker, hvilken stöder sig på Plutarchos yttrande i Kleomenes, förlägger eforatets uppkomst till första messeniska kriget samt anser eforerna vara af Theopompos och Polydoros tillsatta såsom konungarnes ställföreträdare under deras frånvaro i kriget. Schæfer tror icke, att eforerna funnits från spartanska statens början, utan att de, förmodligen vid messeniska krigens tid, blifvit tillsatta af konungarne såsom deras tjenare och medhjelpare i de mångahanda bestyr, som ålågo dem och hvilka i hög grad ökats sedan Lakoniens fem distrikter blifvit med Sparta införlifvade samt deras konungar afsatta. I dessas ställe skulle nu de fem eforerna hafva blifvit tillsatta. Stein anser eforerna såsom gamla achæiska embetsmän, hvilkas makt under oroligheterna under och efter messeniska krigen höjdes så, att de blefvo ett folkets värn mot konungadömet.

Granska vi nu dessa olika uppgifter och åsigter och dervid först vända oss till de gamle, så faller det vid Herodotos uppgift genast i ögonen huru allmän och summarisk den är och man ledes helt naturligt på den tanken, att han på god tro följt det allmänna föreställningssättet, som tillskref Lykurgos alla spartanska inrättningar. Stället hos Xenophon kan icke tillmätas någon större vikt, då författaren endast uttalar subjektiva förmodanden, men icke angifver bestämda, på säkra grunder stödda fakta. Uppgiften i det åttonde pseudoplatoniska brevet är tydligen hemtad från Plato, i det författaren till detta bref hänfört till Lykurgos det, som af Plato blifvit yttradt om Theopompos. Men äfven oafsedt den ringa vikt, som de anförda ställena i sig sjelfva ega, visar sig vid endast en flygtig blick på beskaffenheten af Lykurgos statsförfattning å

ena sidan samt af eforatet å den andra, att detta senare icke kan af Lykurgos hafva blifvit inrättadt. En så demokratisk, konungamakten inskränkande myndighet, genom hvilken folkets misstroende mot densamma tydligt uttalar sig, kan icke af Lykurgos hafva blifvit införd i hans oligarkiska författning och strider allt för mycket emot den naiva enkelhet som var ett utmärkande drag hos denna samt kunde först då uppkomma när de ursprungliga samhällsförhållandena blifvit störda och den gamla författningen börjat vackla. Härtill kunna vi ytterligare lägga såsom bevis, att eforatet icke omtalas i den lykurgiska rhetran hos Plutarchos, Lyc. I, 6, i hvilken de förnämsta inrättningar i staten anföras. Utan tvifvel skulle detta embete nämnts, om det då egt blott en ringa del af den makt, som det sedan erhöll. Sålunda synes det som skulle Platos, Aristoteles och Plutarchos uppgifter förtjena mera tillit, då de utmärka sig framför de förstnämnda genom större bestämdhet och noggrannhet. Dock måste äfven dessa, åtminstone hvad beträffar de bevekelsegrunder, som förmått Theopompos att inrätta eforatet, framkalla vissa betänkligheter. De berätta alla, att det nya embetet blifvit infördt för att lägga en tygel på den allt för stora konungamakten och derigenom göra densamma mera varaktig. Men huru osannolikt det är, att en konung frivilligt afsäger sig viktiga rättigheter samt inskränker sin egen makt i afsigt att derigenom göra denna varaktigare, ligger i öppen dag. Skänker man åter, såsom Duncker och andra, någon tillit åt Plutarchos i Kleomenes gifna underrättelse, att eforerna under det första messeniska kriget blifvit tillsatta såsom konungarnes ställföreträdare i rättsskipningen, så kan man dock icke underlåta att fråga, hvarföre just fem personer skulle företräda de båda konungarne och hvarföre icke denna myndighet afskaffades efter krigets slut, då den ju icke mer var behöflig. Dessutom kan man knappast tro, att konungarne under det tjugoåriga kriget verkligen voro så lång tid i sender frånvarande från Sparta, att en särskild myndighet behöfde förordnas för att der sköta deras åligganden. Då nu härtill kommer, att Phylarchos, den källa, ur hvilken Plutarchos hemtat den anförda berättelsen om eforatets instiftande, enligt Polybios utsago, är föga trovärdig, så finna vi, att icke heller på denna sida uppgifterna äro obetingadt tillförlitliga.

Mot Müllers åsigt om eforatets gammaldoriska ursprung, hvilken han stöder derpå, att eforer funnos i Kyrene, Thera och Herakleia, invända vi, att dessa orter i sjelfva verket icke voro doriska. Enligt hvad Müller sjelf säger*), erkände de visserligen Spartas öfverherrska, men voro grundade af Achæer, Myner och Ægider, hvilka då lefde temligen oberoende inom Lakonien, hvarföre eforatet i dessa städer med lika stort skäl kan anses såsom härstammande från dessa sistnämnda folk.

Genom denna korta granskning har det visat sig, att nästan alla de anförda uppgifterna och åsigtorna mer eller mindre lida af motsägelser och osannolikheter. Omöj-

*) Dor. I, 123.

ligt torde derföre vara att endast på dessa grunda ett bestämdt omdöme angående eforatets uppkomst. Man måste härvid fast mera sluta af inre kännetecken och analogier samt af den spartanska statens dåvarande förhållanden, för så vidt dessa äro oss bekanta.

Att eforatet var en gammal lakedæmonisk-achæisk myndighet anse vi oss hafva fullt skäl att antaga. Enligt hvad ofvanföre nämnts funnos i flera städer af achæiskt ursprung redan tidigt vissa embetsmän, som benämndes eforer, och det blifver så mycket troligare, att dessa bibehöllos i Sparta efter upptagandet af en mängd nya borgare af lakedæmonisk härkomst, då vi betänka huru många religiösa inrättningar, som upptogos från det besegrade folket, hvilket föröfrigt ej bör förefalla oss mera besynnerligt än att Romarne tillegnade sig diktatorernas och ædilernas gammallatinska embeten. Då vi veta, att ännu då Grekland lydde under Roms herravälde eforer funnos bland eleuterolakonerna i flere städer, såsom Geronthrai, Tainaron m. fl., och dermed sammanställa uppgiften om eforerna i Kyrene, Thera och Herakleia, så synes man kunna antaga, att dessa embetsmän af ålder varit föreståndare för hvarje lakedæmonisk kome. Deras tillvaro i Sparta redan före första messeniska kriget bevisas af berättelsen om Messeniern Polychares' klagomål inför konungarne och eforerna öfver de oförrätter, som blifvit honom tillfogade af Spartanern Euaiphnos. Vid Spartas eröfning af Dorerna bibehöll man väl således detta embete för statens achæiska befolkning, men lät det förvaltas af Spartaner. På grund af det nu anförda anse vi oss kunna så tyda de författares utsago, som tillskrifva Lykurgos inrättandet af eforatet, att detta embete, som fanns redan före Lykurgos tid, af honom bibehölls och stadfästades i dess gamla form.

En större betydelse och makt erhöll eforatet dock först genom Theopompos, som sammandrog de fem komernas eforer till en gemensam myndighet. Det har redan förut blifvit antydt att denna förändring icke frivilligt vidtogs för att göra konungamakten varaktigare. Vi kunna tvertom med så mycket större rätt antaga andra skäl härtill, som man icke annars i historien finner exempel på, att i en statsförfattning af så oligarkiskt skaplynne, som den spartanska, ett nytt element af så afgjordt demokratisk karaktär, som eforatet och som kunde höja sig till en så tyrannisk makt, uppkommit på fredlig och lugn väg, utan oro och skakningar i staten. Och att under och strax efter det första messeniska kriget slitningar förefunnos i Sparta, som voro egnade att frammana eforatet i sin nya gestalt, derom hafva vi flera underrättelser, ehuru ingen af de gamle författare, som vi ega kvar, om dessa lemna en sammanhängande framställning. Till denna oro i staten kunna vi redan sluta af det tillägg till den gamla lykurgiska rhetran om folkets rättighet att antaga eller förkasta gerusians förslag, som skedde under konungarne Theopompos och Theodoros: *"men om folket skulle antaga ett skeft förslag, så må senatorerna och konungarne rätta det".**) Meningen härmed anser Plutar-

*) Plut. Lyc. 6.

chos vara den, att, om folket sökte ändra de framställda förslagen, gerusian och konungarne skulle kunna upplösa folkförsamlingen. Det ligger nära till hands att med Platner och Wachsmuth förmoda, att ombildningen af eforatet står i sammanhang med den nya rhetran. Dessa författare hålla före, att inrättandet af den nya eformakten varit en ersättning för den folket fräntagna rättigheten att vidtaga ändringar i de förslag, som underställdes dess pröfning. Härmed må nu vara huru som helst; men hvad vi med visshet kunna antaga är, att detta tillägg till den gamla rhetran föranledts af en mot konungamakten fiendtlig anda bland folket. En bekräftelse härpå gifver oss berättelsen om Partheniernas utvandring. Hvad som om denna händelse anföres, sedan den afklädts en mängd sagolika tillsatser, är följande.*) Parthenier kallades de, som under första messeniska kriget voro födda enligt några af spartanska fäder**) och achæiska mödrar, enligt andra af achæiska fäder och spartanska mödrar. Utan tvifvel är det senare det rätta, då äktenskap i så stor mängd mellan Spartaner och achæiska qvinnor, synnerligast under det då pågående kriget, väl icke kunde ega rum. På grund af denna brist i deras börd nekades dem full medborgarerätt, hvarföre de gjorde uppror. Enligt en annan äfven af Strabo efter Antiochos anförd berättelse hade en del af folket nekat att deltaga i kriget och derföre blifvit dömda till slafveri. Deras barn kallades Parthenier och belades med atimi, hvilket blef anledningen till deras uppresning. Vi vilja ej afgöra vilkendera af dessa berättelser mest öfverensstämmer med verkliga förhållandet; men att dessa upproriske Parthenier voro Achæer, icke Spartaner, bevisas af många omständigheter. Sammansvärjningen skulle utbryta i den achæiska staden Amyklai under Hyakinthiernas fest. Då vi nu veta, att Hyakinthierna var en gammal achæisk fest, som firades långt före Dorernas ankomst till Peloponnesos, så se vi, att både ställe och tid tyda derpå, att de sammansvurna voro af achæiskt ursprung. Vidare berättas, att Spartanerna, hvilka igenkändes på deras långa hår, skulle mördas, då upprorets anförare, Phalanthos, satte den lakedæmoniska hatten på hufvudet. Betrakta vi åter uppgiften efter Antiochos, så är det sjelfklart, att ingen af Spartanerna, hvilkas hela uppfosttran gick ut på att bilda dem till krigare och hvilka derföre i kriget och uppoffringen för fosterlandet satte sin högsta ära, kunnat neka att deltaga i eller begära befrielse från ett nationalföretag, sådant som det messeniska kriget. Sammanställa vi dessa under berättelser, hvilka alla beteckna de upproriska såsom Achæer, så tro vi oss icke vara oberättigade att anse sakens sammanhang vara följande. Redan Procles och Eurysthenes hade upptagit nya borgare i den spartanska staten***), hvilket äfven sedan flera gånger förnyades. Denna åtgärd synes hafva varit så mycket nödvändigare, som det var omöj-

*) Strabo VI p. 278. Justinus III, 4.

**) Aristot. Pol. V, 7.

***) Strabo VIII, 5.

ligt för den lilla hop Dorer, som eröfrade Sparta, och hvilken enligt Isokrates skulle uppgått till det otroligt ringa antalet af 2,000, att både bibehålla sitt herravälde öfver de besegrade och försvara sig mot de omgifvande fienderna samt ytterligare utvidga sitt område. Ehuru dessa förlänningar af medborgarerätt väl egentligen skett före de messeniska krigen, hvartill vi utom af Strabos anförda uppgift äfven sluta af Herodotos berättelse, att i mannaminne icke mer än två män af icke dorisk börd blifvit medborgare i Sparta, så är det likväl visst, att äfven under messeniska kriget nya borgare af achæisk stam upptagits. De fåtaliga Spartanerna, hvilka dessutom under föregående krig betydligt sammansmålt, skulle annars icke varit i stånd att föra ett så svårt och långvarigt krig. För att således af de kringboende underlydande förskaffa sig en verk sam och välbehöflig hjälp i kriget, nödgades Spartanerna upptaga dem till full medborgarerätt, hvartill äfven hörde connubium. Möjligen har äfven, enligt hvad Strabo antyder*) härtill bidragit deras vägran att på andra vilkor deltaga i kriget. Då emellertid efter dess slut den spartanska adeln behandlade de nya borgarne och dessas barn såsom vanbördiga samt togo för sig sjelfva största delen af det eröfrade messeniska området, så höjde de förörättade upprorsfanan och fingo härvid understöd af de redan förut upptagne, men ännu icke till ett folk med Spartanerna sammansmålda nyborgarne, hvilka icke hunnit glömma det hat, som besegrade länge bibehålla mot sina besegrare. Vi veta, att Spartanerna icke kunde blifva herrar öfver upproret, utan måste sluta ett fördrag med Parthenierna, enligt hvilket dessa skulle utvandra, men ega rättighet att återvända och erhålla sin andel i det eröfrade landet, i fall de ej kunde finna ett för en koloni lämpligt ställe. På inrådan af oraklet i Delphoi afseglade de till Italien och grundlade det sedan så mäktiga Tarent.

Emellertid upphörde icke med Partheniernas aflägsnande oron i staten. Ett bevis härfpå ega vi i mordet på konung Polydoros, som verkställdes af Polemarchos, en Spartan af ädel börd. Då denne konung af alla författare omtalas med största beröm, då hans bildstod var upprest på torget i Sparta samt hans bild var inristad i det spartanska statssigillet, men då å andra sidan äfven hans mördare hölls i stor ära, så är detta en motsägelse, som man knappast kan försona på annat sätt än genom att antaga två fiendtliga partier inom staten, af hvilka det ena, det gamla adelspartiet, anstiftade mordet på konungen, som allt för mycket gynnade den yngre adeln och möjligen med dess tillhjälp sökte upphäfvä sig till enväldsherskare.

Ännu under andra messeniska kriget fortforo stridigheterna. Pausanias berättar, att de en gång stillades af Tyrtaios**), en annan gång af Terpanros***). Åtminstone den förra

*) VI, p. 278.

**) 14, 18, 2.

***) 9, 5.

bland dessa oroligheter hade uppkommit deraf, att de borgare, hvilkas gods i Messenien under kriget blifvit sköflade, fordrade en ny egendomsfördelning. Enligt en annan uppgift*) skulle Tyrtaios rådt Spartanerna att frigifva sina slafvar samt skänka dem deras arfgods, som fallit i striden. Att en förväxling mellan heloter och perioiker här eger rum är tydligt, då en skänk af arfgods till heloter svårligen kan hafva satts i fråga i Sparta. Vi se emellertid häraf, att den fordran, som framkallat Partheniernas uppror, ännu icke blifvit tillfredsstäld. Men sedan striderna utkämpats, sammansmälte snart nog de nyupptagna borgarne och den gamla adeln till ett folk. Såsom brukligt var både hos Greker och Romare, befastades utan tvifvel denna försoning genom en religiös ceremoni. Detta tro vi oss finna deraf, att Terpendros, som i så hög grad bidragit till stridigheternas utjemnande, var den förste segraren i den musiska täfningen vid Karneerna, hvilken fest, sedan lång tid tillbaka firad i Amyklai, nu såsom ett insegel på försoningen infördes i Sparta, hvarest den snart höjde sig till den förnämsta nationalfesten.

Då emellertid tvister om jordbesittningar och dylikt mellan de gamla och nya borgarne äfven hädanefter blefvo oundvikliga och den ur de gamla ätterna utsedda gerusian icke kunde nog opartiskt afdöma dessa, gjorde sig behofvet kännbart af en myndighet, som icke kunde misstänkas för att endast gynna den ena parten, utan var lika erkänd af båda. För detta ändamål lämpade sig eforatet synnerligen väl, hvarföre just vid denna tid och af nu antydda anledningar dess makt betydligt utvidgades. Vi antaga således, att Platos, Aristoteles och Plutarchos uppgifter om eforatets inrättande af konung Theopompos äro riktiga i den mening, att de särskilda komernas eforer af honom sammandrogos till ett domarekollegium, vi vilja ej afgöra om detta skedde för att de under konungarnes frånvaro i kriget skulle handhafva deras göromål, eller för att blidka folket, då konungen beröfvat det rättigheten att debattera föreliggande ärenden och tillvällat sig sjelf myndighet att efter behag förkasta dess mening; att eforatet, såsom en följd af denna åtgärd, snart erhöll en allt vidsträcktare, hela folket omfattande myndighet samt att slutligen dessa förändringar stodo i sammanhang med och till stor del föränleddes af de stridigheter, som uppkommo genom de nyupptagna borgarnes fordran på det fulla utöfvandet af deras medborgarerrätt och en jemnare fördelning af jordegendomen.

Att eforernas *antal* var fem intygas på flere ställen af de gamle författarne**) och har icke heller af någon bland de nyare kunnat med framgång bestridas. Då flere andra embetsmän i Sparta, såsom bideerna, empelorerna, agathoergerna m. fl., voro fem, då dessutom den spartanska hären i äldre tider var delad i fem afdelningar samt allt detta står i sammanhang med de fem komerna, så finnes tydligen intet skäl att misstro uppgifterna om eforernas femtal.

*) Justin. III, 5.

**) Se t. ex. Aristot. Pol. II, 10: Plut. Kleom. c. 8. Paus. III, 11, 12.

Hvad beträffar eforernas *val*, så skedde detta, liksom de öfriga embetsmännens, utan tvifvel i äldre tider af konungarne. Men sedan eforatet efter första messeniska kriget, såsom i det föregående visats, erhållit en ny betydelse, öfvergick helt naturligt rättigheten att tillsätta dessa embetsmän till folket, ehuru möjligen konungarne ännu någon tid egde rätt att bekräfta eller förkasta valet äfvensom att högtidligen inviga dem till deras embete. Plutarchos berättar*), att en viss Asteropos, som lefde flere meniskoåldrar efter eforatets instiftande, var den förste, som gaf eforerna en sjelfständig ställning gent emot konungarne. Hvaruti Asteropos åtgöranden i detta hänseende bestodo nämnes icke; men, om vi också icke med Duncker kunna såsom säkert antaga, att rättigheten till eforernas utnämmande blifvit konungarne af Asteropos fråntagen, kunna vi dock med visshet sluta, att deras utväljande vid hans tid icke mer skedde af dessa. Men oafsedt detta är det alldeles sjelfklart, att eforatet, sedan det utvecklats sig till en konungamakten inskränkande och bevakande myndighet, icke kunde af densamma tillsättas. Lika litet kunde eforerna sjelfva utnämna sina efterträdare. Då de hade att för dessa aflägga räkenskap, så skulle, i fall de egt rättighet att sjelfva utse dem, inför hvilka de för sin embetsutöfning voro ansvariga, hela denna anordning varit ett tomt gyckelspel. Slutligen kunna vi icke heller tillerkänna geronterna valrätten, då valet härigenom skulle blifvit fullkomligt oligarkiskt och eforatet förlorat den karaktär af en folkets skyddsmakt, som det till följd af ombildningen genom Theopompos mer och mer erhållit. Vi anse oss således med visshet kunna antaga, att eforerna efter denne konungs tid valdes af folket. Denna åsigt tro vi äfven bekräftas af Aristoteles ord:**) *Af de två förnämsta embetena besätter folket det ena och har del i det andra; det tillsätter nembigen geronterna och har del i eforatet.* Man har i detta ställe velat finna den meningen, att folket endast skulle haft delaktighet i, icke valrätt till eforatet. Men detta icke blott strider emot Aristoteles uppfattning af detta embete, utan innebär äfven den orimligheten, att folket skulle varit uteslutet från allt inflytande på valet af de embetsmän, som företrädesvis voro dess egna. Huru för öfrigt eforernas tillsättande tillgick veta vi icke med visshet. Att detta, liksom alla andra embeten i Sparta, tillsattes genom val, icke genom lottning, är otvifvelaktigt.***) Då Plato i det ofvan anförda stället yttrar om eforatet, *att det är likt ett genom lott tillsatt embete†)*, så kan meningen icke vara att framställa eforernas val såsom liknande det, som sker genom lottning, utan endast att uttrycka, att hvar och en, utan afseende på börd eller rikedom, kunde väljas till detta embete, ungefär så som händelsen var med de i Athen genom lott tillsatta embetena.

*) Kleom. c. 10.

**) Pol. IV, 9.

***) Se Arist. Pol. IV, 7; II, 9.

†) Se sid. 4.

Tillträde till eforatet stod öppet för hvarje spartansk medborgare, som fyllt 30 år. Härom säger Aristoteles:*) *med eforatet är det illa stäldt; ty till detta embete, som är det förnämsta af alla, tillsättas alla bland folket, så att ofta ganska fattiga personer, hvilka till följd af sin fattigdom äro fala, komma att deltaga i styrelsen.* Längre ned i samma kapitel heter det vidare: *folket är lugnt derföre att det har delaktighet i det förnämsta embetet, samt ytterligare: eforerna tillsättas bland alla; slutligen benämnes eforatet en myndighet, vald bland alla.* Till detta embete eger ett val bland alla rum; *hvilken som helst, den förste, den bäste* kan utses. De valdes således icke ur någon bestämd, med vissa företrädesrättigheter utrustad klass af medborgare. Å andra sidan utgjorde icke heller hög börd ett hinder för att vinna denna värdighet. Så var Cheilon, som utan tvifvel härstammade från en af Spartas ädlaste släkter, efor; den rike Alkibiades stod i gästvänskapförbindelse med eforen Endios, och sannolikt är, att det öfverhetskembete, som Demaratos beklädde, sedan han blifvit afsatt från tronen, var eforatet.**)

En direkt ansökan till eforatet egde icke rum, hvilket åter var förhållandet med gerontvärdigheten, såsom vi finna af följande ställe:***) *Hvad vidare beträffar valet af geronterna, så är detta i anseende till valsättet barnsligt, och det är icke rätt, att den, som anser sig vuxen ett embete, söker detsamma.* Vi antaga för gifvet, att författaren skulle nämnt eforatet, om ansökning äfven till detta embete förekommit. Dock synes detta förhållande ej hafva uteslutit möjligheten af en indirekt inverkan på valet. Så berättas att Cheilons broder beklagade sig öfver, att han icke lyckades blifva efor och erhöi det svar, att han misslyckats, emedan han icke lärt att fördraga oförrätter. Detsamma antydes i Plutarchos yttrande:†) *Sedan Agis utverkat att Lysandros blef efor.*

Hvad nu beträffar sjelfva valförrättningen, så yttrar Aristoteles derom:††) *Detta embete bör visserligen tillsättas bland alla, men icke på samma sätt som nu. Ty det är högst barnsligt.* På samma ställe fälles det ofvan anförda omdömet om geronternas valsätt. Då författaren begagnar så godt som samma uttryck om valsättet till dessa embeten, så ligger den förmodan nära till hands, att det äfven var lika för dem båda. Geronternas val finna vi beskrifvet af Plutarchos.†††) En valkommission, om hvars sammansättning vi icke ega några underrättelser, inneslöts i en till valstället närbelägen byggnad, möjligen, enligt Urlichs mening, i det åt Phobos helgade templet. De sökande fördes i en af lotten bestämd ordning genom den väljande folkförsamlingen, hvilken då

*) Pol. II, 6.

**) Her. VI, 7.

***) Arist. Pol. II, 9.

†) Agis c. 8.

††) Pol. II, 9.

†††) Lyc. c. 26.

genom mer eller mindre högljudda rop gaf sin mening om dem tillkänna. Den i närheten inneslutna valkommissionen, som icke kunde se sjelfva valstället, antecknade nu vid hvilka i ordningen ropen voro starkast, och dessa ansågos härigenom valda. Jemföra vi härmed Thukydidens berättelse, att Spartanerna rösta genom rop, icke genom omröstningsskärfvor, så kunna vi vara öfvertygade, att Plutarchos uppgift öfverensstämmer med verkliga förhållandet, och vi kunna knappast undra på, att Aristoteles kallar ett sådant valsätt för barnsligt. Att emellertid af nu anförda uppgifter, de enda vi i detta afseende ega, med någon säkerhet sluta till det verkliga förfarandet vid eforernas val, torde icke vara rådligt. Vi nöja oss därför med att anföras åsigterna härom hos en och annan författare. Götting och Schömann anse, att folket utsåg ett antal personer, bland hvilka eforerna valdes, enligt den förre genom lott, enligt den senare genom auspicier. Urlichs antager, att i folkförsamlingen på eforernas förslag elektorers utsågos, hvilka efter vissa auspicier hade att välja de nya eforerna. Härvid måste vi emellertid anmärka, att, om valsättet varit sådant, som dessa författare förmena, det svårligen skulle af Aristoteles kallats barnsligt. Bättre synes oss då Steins förmodan, att en genom lott bildad valkommission uppstälde ett antal kandidater, af hvilka fem antingen genom hela folkförsamlingen eller de särskilda komerna utvaldes på samma sätt som geronterna.

Eforernas *makt* och *åligganden* voro helt naturligt ganska olika under embetets olika utvecklingsgrader. Enligt hvad vi ofvanföre sett voro eforerna gamla achæiska embetsmän. Deras verksamhet omfattade under denna äldsta tid hufvudsakligen afgörandet af mindre tvister, upprätthållandet af ordningen samt ett visst öfvervakande af sederna. I denna egenskap bibehöllos de af Lykurgos. Men det var först sedan Theopompos sammandragit de fem komernas förståndare till ett särskildt domarekollegium som eforatet uppträder med en mera bestämd verksamhet samt utvecklar sig till en allt större myndighet och makt. Såsom eforernas ursprungligaste och äldsta åliggande anse Müller och Duncker uppsigten öfver torget och der försiggående förrättningar. Till bevis härför anföres, att äfven i de gamla attiska lagarne ephoria betyder torg. Häremot kan dock invändas, dels att, såsom Stein m. fl. visat, detta ord här icke med afseende på sin härledning har någonting gemensamt med ephoros, dels att det under den historiska tiden icke är känt, att eforerna hade något att skaffa med handelsrörelsen på torget, hvares öfvervakande åter agoranomerna och empelorerna hade sig ålagdt. Deremot anse vi, att den polis- och domaremyndighet, som eforerna af gammalt haft*), fortsattes och utvidgades efter Theopompos omorganisation. De mål, som hufvudsakligen hörde under dem, voro sådana, som gälde frågor om mitt och ditt, kontraktsbrott o. d.

*) Att de hade domaremyndighet redan före första messeniska kriget bevisar Polychares klagan hos konungarne och eforerna. Se sid. 5.

enligt hvad Aristoteles yttrar:*) *I Sparta afdöma eforerna tvistemålen angående kontrakter, men geronterna dem, som angå mord.* Eforerna hade således redan tidigt en del af den civila lagskipningen, geronterna åter den kriminela. Emellertid nedlade icke de förra, då de sammandrogos till ett kollegium, den polismyndighet de af ålder haft öfver de achæiska perioikerna, icke heller utöfvade de den hvad dessa beträffar, endast då de voro närvarande i Sparta**), utan den utsträcktes till och omfattade hela folket. Denna utvidgade civilrättsskipning är också den egentliga begynnelsepunkten för eforatet såsom en egendomlig spartansk inrättning och härifrån vidtager äfven den fortskridande utvecklingen af dess makt. Det är nemligen, såsom Müller yttrar, ett gemensamt drag i den grekiska lagskipningshistorien, att civildomstolarne mer och mer ökade sitt anseende och inflytande, då deremot de kriminela förlorade detta i samma mon. Så var förhållandet mellan heliaian och areiopagen i Athen, så mellan eforatet och gerusian i Sparta. Att för öfrigt noggrannt bestämma huru mycket eforatet vid Theopompos tid egde af den makt, som vi finna hos detsamma under den rent historiska tiden, samt när hvarje ny maktbefogenhet tillkom torde vara omöjligt. Af de gamles uppgifter känna vi dock, att två män efter denna tid hufvudsakligen bidragit till eformaktens höjande, Asteropos och Cheilon. Angående den förstnämnde yttrar Plutarchos***), att han under sitt eforat var den förste, som förstärkt och utsträckt eforernas makt. Han lefde "många mansåldrar" efter eforatets inrättande genom Theopompos. Denna obestämda tidrymd få vi väl åtminstone antaga till 100 år, och många skäl tala för, att detta tal är i det närmaste riktigt. Hans verksamhet skulle då infalla vid slutet af 600-talet. Då vid denna tid i flere bland Greklands stater, såsom Korinth, Megara och Sikyon, tyrannier uppstodo samt äfven i Athen ett försök i denna riktning gjordes, så ligger den förmodan, som Urlichs uttalat, nära, att Asteropos, för att förekomma dylika tilltag i Sparta, sökt att begränsa konungarnes men deremot höja eforernas, de folkvalda embetsmännens, makt. Emellertid torde det vara vågadt att mer än gissningsvis afgöra, hvori denna förändring bestod och hvilka nya rättigheter eforatet erhöll. Duncker förmodar, såsom vi ofvanföre omnämnt,†) att rättigheten att utnämna eforerna af Asteropos fräntagits konungarne och öfverlemnats åt folket. Dock är det högst troligt, att denna förändring införts redan vid Theopompos omorganiserande af eforembetet och att konungarne derefter på sin höjd stadfästat valet. Bättre synes oss Müllers åsigt, att rättigheten att sammankalla och leda folkförsamlingen genom Asteropos öfverflyttats från konungarne till eforerna. Stein antager, att Asteropos förskaffat eforerna säte och stäm-

*) Pol. III, 1, 7. Se äfven Plut. Apopht. lac. VII p. 207.

**) Müller, Dorer II p. 115.

***) Kleom. c. 10.

†) Se sid. 9.

ma i gerusian, hvartill äfven möjligen redan nu skulle kommit en annan maktförökning. Det utbildade sig nemligen derigenom, att konungarne jemte de förnämste bland statens embetsmän samt några af de rikaste och mest ansedda af den öfriga adeln sammanträdde såsom ett utskott af den större folkförsamlingen för att rådgöra om viktigare ärenden, en mindre församling, som småningom tillvällade sig beslutanderätten i de flesta mera maktpåliggande angelägenheter och så undanträngde både folkförsamlingen och gerusian, att dessa myndigheter sedermera endast undantagsvis synas hafva utvecklat någon betydligare verksamhet. Inom detta mindre råd hade eforerna en framstående ställning och gjorde här i hög grad sitt inflytande gällande, icke sällan mot konungarne.

Den man, som ännu ytterligare utvidgade eformakten och liksom lade slutstenen i dess byggnad, var Cheilon. Denna hans verksamhet antydes i Diogenes Laërt. ord:*) *Cheilon var den, som först åstadkom, att eforerna sattes i jembredd med konungarne.* Såsom hans fader nämnes än Demagetos, än Branchos, än åter Demarmenes. Lika osäker, som hans börd, är tiden för hans födelse och död. Herodotos berättar**), att Cheilon i Olympia sammanträffat med Hippokrates och för denne uttydt det undret, att vid ett offer kittlarne kokade utan eld, samt dervid rådt honom att icke gifta sig, eller, om han redan vore gift, förskjuta sin hustru. Hippokrates lydde honom dock icke och senare föddes således åt honom sonen Peisistratos. Denne bemäktigade sig omkring år 560 enväldet i Athen, hvarföre man kan antaga, att den ofvannämnda händelsen inträffade omkring år 600. Då Cheilon vid denna tid egde nog anseende för att kunna tillfrågas angående ett under, måste han väl hafva varit åtminstone 30 eller 40 år gammal och vi kunna derföre antaga hans födelseår till omkring 630. Tiden för hans eforat bestämmer Diog. Laërt:*) *Han blef efor vid den 56:te olympiaden, men Pamphila säger vid den 6:te; och att han blef förste efor vid Euthydemos tid, såsom Sosikrates säger.* Att en misskrifning här egt rum vid Pamphilas uppgift ligger i öppen dag; men detta förhållande gifver oss en osökt anledning att anse hela stället såsom vanständt. Antaga vi såsom riktig den första tidsbestämningen och att Cheilon således var efor vid Ol. 56 eller år 556, så hade han, då vi bestämt hans födelseår till omkring 630, först vid en ålder af mer än 70 år hunnit till värdigheten af eforos eponymos och då börjat verkställa sin genomgripande reform med eforatet, hvilket i och för sig är föga troligt. Vi veta dessutom***), att Cheilon äfven var geront. Som han icke kunde erhålla detta embete förr än han fyllt 60 år, d. v. s. 570, men utan allt tvifvel bekläddes dermed före 556, så skulle han på en gång varit geront och efor, hvilket är ännu mindre troligt, då vi icke känna något enda exempel, att dessa båda,

*) I, 68.

**) I, 59.

***) Arist. Rhetor. II, 23, 11.

hvarandra så helt olika, embeten förenats hos samma person. Vi föranledas derföre att gilla Steins mening, att Diog. Laërt. ofvan anförda yttrande bör ändras till följande lydelse: *Han blef efor vid den 50:de olympiaden, men Pamphila säger vid den 56:te.* Då skulle Cheilons eforat infalla under åren 580—576, omkring hans 50:de år. Härmed synes oss den uppgiften öfverensstämma, att Cheilon Ol. 52, d. v. s. mellan 572—568 var geron, vare sig att dermed menas, att han vid denna tid var geront eller endast, hvilket äfven är det troligaste, att han då redan var gammal.

Anledningar till Cheilons bemödande att höja eforernas makt saknades icke. Då vid denna tid i många af de mäktigare staterna på Peloponnesos ett nytt borgarestånd uppkommit, som genom handel och industri vunnit ett visst välstånd, samt i Korinth, Sikyon med flera ställen hersklystna män med tillhjelp af just denna folkklass ryckt till sig enväldsmakten, så var det icke utan skäl man kunde frukta, att de spartanska konungarne skulle följa det gifna exemplet och med understöd af denna äfven bland Spartas perioiker uppväxande klass samt de alltid upprorsfärdiga heloterna söka utvidga den redan betydligt kringskurna konungamakten. En annan fara yppade sig i den efter det andra messeniska krigets slut bland adeln sig allt mera utbredande slappheten och liknöjdheten för de gamla, stränga sederna, i det öfverhandtagande begäret efter rikedom samt ett yppigare, njutningsfullare lefnadssätt, en riktning, för hvilken de beundrade och allmänt hyllade skalderna Thaletas och Alkman gjorde sig till tolkar.*) Mot dessa faror, som hotade att omstörta Lykurgos författning samt omintetgöra den anda, som utgjorde dess nödvändiga grundval, sökte Cheilon skydd genom att åt eforerna, de af och bland hela folket valda embetsmännen, gifva en makt, som icke blott stälde dem i jemnbredd med och öfver konungarne, utan äfven gaf dem rättighet att kontrollera öfverhetspersonernas embetsutöfning samt hafva uppsigt öfver alla medborgares enskilda och offentliga lif, hvarvid synnerlig vigt lades på utrotande af missbruken och återställande af den gamla kraften och enkelheten.

Cheilons verksamhet gick således å ena sidan ut på att höja eforatet på konungamaktens bekostnad. Men, kan man fråga, huru kunde han gifva stadga och varaktighet åt en myndighet, som sattes icke blott i jemnhöjd med, utan äfven öfver konungarne? Måste han icke befara, att det spartanska folket, som var utmärkt för sin vördnad för gudarne, skulle motsätta sig ett dylikt tilltag, då ju konungarnes makt var högtidligen bekräftad genom oraklet i Delphoi, då konungarne innehade statens högsta presterliga värdighet samt genom sina pythier stodo i ständig och nära gemenskap med den delphiska helgedomen? Visserligen. Men för att undanrödja dessa hinder sörjde Cheilon för, att äfven eforernas makt erhöll gudomlig stadfästelse samt att de sjelfva sattes i förbindelse med en helgande och skyddande gudomlighet. I det på Lakoniens

*) Se Duncker IV pag. 354 ff.

sydliga kust belägna Thalamai fanns ett tempel, helgadt åt Pasiphaë, månggudinnan, och Helios. I detta tempel sofvo eforerna en natt hvar t nionde år och inhemtade under drömmen gudinnans vilja. Under en stjärnklar, dock icke månljus, natt betraktade de här himmelen. Visade sig då ett stjärnfall, var detta ett tecken, att konungarne förbrutit sig och att gudinnan fordrade deras afsättning. De blefvo då skilda från utöfvandet af sin makt tilldess oraklet i Delphoi antingen tillåtit dem att återtaga densamma eller angifvit sättet för förbrytelsens försonande.

Det lider knappast något tvifvel, att Cheilon i dessa åtgöranden biträdtes af Epimenides från Kreta, ehuru vi icke hafva någon bestämd uppgift om tiden för dennes vistande i Sparta. Omkring år 597 var han i Athen och försonade den kyloniska förbrytelsen, hvarefter han på ett atheniensiskt skepp återvände till Kreta. Det berättas af Diogenes Laërt., att Epimenides förutsagt Spartanerna ett nederlag, som de ledo mot Arkaderna. På goda skäl förmodar Duncker*), att härmed menas slaget mot Tegeaterna, som timade mellan 570 och 560. Är detta antagande riktigt, så infaller Epimenides vistande i Sparta mellan åren 580 och 570, alltså på en tid, då Cheilon ännu befann sig i sin kraftiga ålder. Enligt Pausanias var Epimenides bildstod uppställd i eforernas embetshus, archeion, och på torget uppbygde han en rund helgedom åt den olympiske Zeus och den olympiska Aphrodite, hvilka Urlichs och Schæfer anse vara samma gudomligheter som Helios och Pasiphaë. Att för öfrigt Pasiphaëkulten var af kretiskt ursprung är otvifvelaktigt, då denna gudinna framställes såsom maka till Minos-Melkarth, och eforernas hvar t nionde år återkommande rådfrågande af oraklet samt betraktande af himmelen tydligen påminna om Epimenides drömmuppenbarelser i grottan vid Knossos och Zeus' åt Minos efter lika lång mellantid gifna meddelanden. Äfven Suidas berättelse, att Epimenides skinn förvaras i eforernas embetshus, hvilket ej vill säga annat, än att skinn, på hvilka Epimenides föreskrifter voro upptecknade, der funnos, bevisar hans förbindelse med eforatet.

Genom dessa Cheilons anordningar växte eforernas anseende och myndighet mer och mer, så att de snart nog beherskade hela staten från konungarne till perioikerna och heloterna samt sträckte sitt inflytande till alla såväl offentliga som enskilda förhållanden. Vi finna således kort efter Cheilons tid konungarne i fullkomligt beroende af eforerna, ja, de måste för dem uppstå från sina platser. De offentliga urkunderna daterades icke mera efter konungarnes regeringsår, utan betecknades, liksom året, med namnet af den förste eforen, ephoros eponymos. Vid början af hvarje månad måste konungarne inför eforerna aflägga ed på att föra regeringen efter gällande lagar, hvar emot eforerna å sin sida svuro, att i denna händelse icke antasta konungarne. Befunnos åter dessa i något hänseende bryta sin ed, så egde eforerna rätt att kalla dem till

*) IV s. 368, 421.

förhör inför sig; på tredje kallelsen måste de infinna sig. De kunde gifva dem tillrättavisningar, ådöma dem böter, anklaga dem inför gerusian, till och med för lifssak, ja, vid svårare fall, häkta dem.*) Deras öfvervakande makt sträckte sig ända in i det inre af konungahuset, hvarest de hade att tillse, att Heraklidernas stam bibehölls ren och kraftig. De kunde således straffa en konung, som äktat en för liten qvinna samt tvinga en annan till skiljsmessa från en ofruktsam gemål. Med ett ord, man fordrade, såsom Polybios yttrar, att konungarne skulle lyda eforerna såsom barn sina föräldrar.

Men för att kunna bibehålla en sådan ställning gent emot konungarne var det nödigt, att eforerna vunno en utsträckt myndighet äfven inom andra statens områden. Sådant blef äfven mer och mer förhållandet. Alla öfriga embetsmän, utom geronterna, som voro oansvariga, ställdes under eforernas uppsigt. Denna ansvarighet är dock ej så att förstå, som skulle embetsmännen efter nedläggandet af sitt embete göra räkenskap för eforerna, utan så, att dessa kunde när som helst kalla dem inför sig, tilltala, böt-fälla och afsätta dem.

Det var dock först sedan eforerna bemäktigat sig ledningen af folkförsamlingen, statens högsta myndighet, som de blefvo så godt som enrådande. Till en del åstadkoms detta genom omständigheternas makt. Då äfven de viktigare göromål, som handlades af folkförsamlingen, genom Spartas allt mera ökade deltagande i Greklands allmänna angelägenheter och mångfaldiga beröringspunkter med öfriga stater, blefvo allt för många och vidlyftiga för att kunna skötas af en så ovig myndighet som en folkförsamling, så öfvertogos dessa till största delen af det mindre rådet, och de löpande ärendena anförtroddes åt eforerna, hvilka genom sitt fåtal samt genom det sätt hvarpå de valdes, erbjödo den bästa borgen för både snabba beslut och kraftiga åtgärder. Redan af gammalt egde de rätt att i folkförsamlingen föreslå lagar, och snart nog efter Cheilons tid var det eforerna, som sammankallade och derigenom äfven ledde densamma. Eforernas sigill, som bar konung Polydoros bild, blef statssigill och dermed bekräftades sedan alla viktigare urkunder, hvarigenom således eforerna egde makt att gilla eller förkasta konungarnes och gerusians beslut.

Eforernas domareverksamhet, som hittills inskränkt sig till saker angående egande-rätt, kontraktsbrott och dylikt, utvidgades betydligt. Öfver Spartanerna bibehöllo de den civila domsrätt, som de redan från Theopompos tid innehåft, hvaremot gerusian, eller snarare det mindre rådet, der ofta eforerna voro åklagare, dömde i brottmål och stats-saker. Perioikerna kommo i ännu större beroende af eforerna. De indelades i hundra kommuner, öfver hvilka eforerna årligen utnämnde tjuge harmoster, som utöfvade när-maste tillsynen öfver dem och afgjorde mindre tvister, under det att eforerna dock utgjorde högsta myndigheten. Perioikerna kunde af dem böt-fällas, landsförvisas, ja äfven straffas till lifvet. Slutligen voro äfven heloterna både till lif och egendom underkastade

*) Thuk. I, 131. Corn. Nep. Paus. kap. 3.

eforernas godtycke. Vid tillträdet till embetet anordnade dessa den så kallade krypteian samt bestämde med anledning af de underrättelser, som de utsände spionerna meddelade, hvilka bland heloterna skulle rödjäs ur vägen.

Äfven till krigets värf sträckte sig eforernas myndighet, och det till den vidd, att de i dessa blefvo nästan mer enrådande, än i fredens. Så stälde konungarnes livvakt, de 300 riddarne, under befäl af eforerna, hvilka bland dem årligen utvalde fem, de s. k. agathoërgerna, som begagnades såsom sändebud till främmande stater.*) Tillsättandet af de tre hippagreterna, hvilka vidmakthållandet af denna skara ålåg, skedde af eforerna. Af dem berodde till hufvudsaklig del krigsförklaringar; de bestämde för hvarje gång det uttågande manskapets mängd; de afsände krigshären när de behagade och sörjde för dess underhåll under kriget; konungarne och fältherrarne emottaga af dem förhållningsorder och ingifva till dem berättelse om krigets gång. Ofta medsändas utsedda rådgifvare och senare åtfölja tvenne eforer konungen i fält och öfvervaka hans åtgöranden. De sända disciplinariska befallningar till frånvarande härar, hemkalla konungen eller fältherren genom den hemlighetsfulla skytale samt ställa dem för rätta**); efter återkomsten begifver sig konungen först till eforernas embetshus. Af dem afslöts till största delen freden, som vanligen undertecknades af ephoros eponymos. Bytet fördelades af dem och inlades i skattkammaren, öfver hvilken de förfogade, liksom de äfven bestämde det skattebelopp, som af perioikerna skulle till staten erläggas. De afgjorde huruvida eröfrade stater skulle vara fria eller underdåniga, ordnade i senare fallet deras styrelse och utnämnde deras embetsmän.

Ehuru konungarne visserligen representerade staten i förhållande till andra makter, så gjorde sig dock äfven på detta område eforernas inflytande gällande. De gäfvo företräde åt främmande sändebud, underhandlade med dem, men kunde äfven tillbaka-visa dem vid gränsen. Så var xenelasian, eller utdrifvandet af sådane främlingar, som ej voro berättigade att uppehålla sig inom landet, åt dem anförtrodd.

Den andra sidan af Cheilons verksamhet afsåg att motarbeta den förslappning i sederna och den böjelse för ett vekligare lefnadssätt, som efter andra messeniska kriget utbredt sig bland den spartanska adeln. Äfven detta onda sökte man bota genom eforerna, hvilka erhöilo en högst godtycklig och nästan oinskränkt disciplinarmakt öfver alla Spartaner. De utöfvade sålunda högsta uppsigten öfver de offentliga spelen och uppfostran och höllo derföre hvar tionde dag besigtning med hela ungdomen, hvarvid noga undersöktes om de gifna föreskrifterna med afseende på öfningar, klädedrägt, sofplatser och måltider iakttogos. De skulle i synnerhet söka uppehålla den gamla krigiska

*) Se Her. I, 67.

***) Stundom utförde eforerna härvid ecklesians befallningar, mellan hvilken och anförarne de ofta uppträda såsom mellanpersoner. Thukyd. 6, 89.

andan och enkelheten i lefnadssättet. Derföre måste handeln, som gaf näring åt penninge- och njutningsbegäret, motarbetas, umgänget med främlingar, som lätt kunde införa nya seder, hindras. I följd häraf nödgades hvar och en, som önskade begifva sig utom Spartas område, begära tillstånd af eforerna. Dessa vakade öfver, att alla infunno sig vid de gemensamma, enkla måltiderna och vägrade till och med konungarne att för en gång undantagsvis spisa enskildt i sina hem. De förbjödo allt slags öfverflöd, vare sig i husgeråd eller kläder. Äfven inom andens och konstens område tilläts ingenting förvekligande eller från det gamla afvikande. Så afskar eforen Ekprepes två strängar på Phrynis niosträngade cittra och från Thimotheos från Miletos borttogs hans med elfva strängar försedda cittra och upphängdes i Skia, den invid torget uppbygda musiksalen. Endast de hymner, som voro affattade i den manliga doriska tonarten, fingo sjungas. Eforernas nit och verksamhet i detta afseende minskades emellertid med tiden mer och mer, då de sjelfva icke kunde undgå att smittas af det sedeförderf, som under och efter det peloponnesiska kriget vann insteg och allt större utbredning i Sparta.

Eforerna tillträdde sitt embete vid höstdagjemningen. Bland deras första embetsåtgärder voro anordnandet af den ofvan nämnda krypteian samt utfärdandet af ett påbud, der uttrycket *klippen skägget och lyden lagarne* var en stående påminnelse om deras myndighet. De höllo dagliga sammankomster i archeion, der de spisade gemensamt och dit understundom till staden anlända främlingar bjödos till gäster.

Så hade det visserligen lyckats att förebygga hvarje försök till maktutvidgning från konungarnes sida. Men man hade vunnit detta endast genom att skapa en myndighet, vida mer oinskränkt och tyrannisk än konungamakten någonsin varit. Och denna eforernas makt aftog icke, utan tillväxte alltmer, så att Aristoteles yttrar*), att eforerna på hans tid egde en till envælde gränsande makt samt att de voro helt och hållet oansvariga. Detta måste kännas så mycket tyngre, som det sätt, hvarpå de valdes, icke erbjöd någon borgen för embetsmannaduglighet och insigt och deras domar fälles icke efter skrifven lag, utan efter eget tycke. Det kan derföre icke förvåna, att en så godtycklig makt ofta missbrukades och gjorde sig förhatlig. Ja, man torde knappast kunna bestrida Müllers yttrande, att genom eforerna Spartas upplösning bereddes. Genom deras talrika förbindelser och umgänge med främmande stater insöpo de dessas seder, hvarföre just de, som skulle upprätthålla den forna enkelheten, af Aristoteles*) tadlas för sitt yppiga lefnadssätt. Isynnerhet undergräfdes de bestående förhållandena genom eforen Epitadeus lag om den fria testaments- och arfsrätten. Derföre, då Agis och Kleomenes sökte höja det djupt sjunkna spartanska folket och återställa Lykurgos under tidernas lopp allt mer omskapade författning, var deras första åtgärd den att störta eforatet.

*) Pol. II, 6.

Årsberättelser.

Högre elementarläroverket i Wenersborg.

A. Undervisningen.

a) Lärotider.

Höstterminen tog sin början den 24 augusti och slutade den 19 december.

Vårterminen, som började den 22 januari, kommer att avslutas den 4 juni.

De dagliga undervisnings- och öfningstimmarne hafva varit de samma som under föregående läsår.

b) Läro- och läseböcker.

Kristendom: katekesen; Norbecks lärobok i dogmatiken; biblisk historia af Bohm; Cornelii lärobok i kyrkohistorien; bibelns kändedom af Welander.

Modersmålet: Filéns lärobok; Bjurstens läsebok och Claësons literaturhistoria; läsebok för folkskolan.

Latinska språket, grammatik: Rabes och Ellendt-Seyfferts läroböcker;
d:o explikation: Cornelius Nepos, Julius Cæsar och Ovidius för kl. III—V; den sistnämnde författaren samt Cicero, Livius, Virgilius och Horatius för kl. VI—VII.

Grekiska språket, grammatik: Rabes och Löfstedts läroböcker;
d:o explikation: Aulins läsebok, Xenophons Anabasis, Homeri Odysse, Herodotus.

Hebreiska språket, grammatik: Lindbergs lärobok;
d:o explikation: Davids psalmer.

Tyska språket, grammatik: Flachs läro- och elementarbok;
d:o explikation: Lyths krestomati; Schillers Geschichte des 30 jähr. Kriegs och Wilhelm Tell; Goethes Hermann und Dorothea; elementarbok af Mathesius.

Engelska språket, grammatik: May's och Herléns läroböcker; den förres samtalsöfningar samt den senares elementarbok; öfningar för öfversättning af Sundsten;

d:o explikation: May's krestomati och English Reading; Kings of England of M. Yonge; Irvings Columbus samt Sketchbook.

Franska språket, grammatik: Oldes lärobok;
d:o explikation: Oldes explikationsöfningar för kl. IV—V; Voltaires Charles XII; Dubbs läsebok.

- Matematik: Zweigbergks och Nyströms läroböcker i aritmetik; Björulings och Todhunters läroböcker i algebra; Björulings proportionslära; Phragmén's trigonometri; Lindmans och Bergii läroböcker i geometri; Hellströms lärobok i stereometri; geometriska öfningssatser af Todhunter.
- Naturvetenskap: Berlins läsebok; Celanders naturlära; Arrhenii större och mindre lärobok i botanik; Torins lärobok i zoologi; Schabus i fysik; Blomstrands i kemi.
- Historia, svensk: Ekelunds och Odhners läroböcker; Alanders läsebok;
allmän: Pütz' och Wennerströms läroböcker.
- Geografi: Sörenssons lärobok; Dahms geografi för skolans 3 lägsta klasser.
- Filosofisk propedeutik: Borelii lärobok i logik; Sjöbergs och Klingbergs lärobok i antropologien.

c) Lärokurser.

Första klassen.

- Kristendom. Katekes: till första artikeln. Valda bibelspråk och psalmer.
Biblisk historia: gamla testamentets, bibelläsning.
- Modersmålet: uppläsning och förklaring af valda stycken på prosa och vers. Berättelser ur nordiska sagohistorier. Öfningar i rättskrifning. Öfning i särskiljande af den enkla satsens hufvuddelar. Allmän grammatik.
- Tyska. Grammatik: till och med de svaga verberna.
Explikation: 35 stycken i elementarboken af Mathesius.
- Matematik: De fyra räknetsätten i nyare sorter jemte öfning i hufvudräkning.
- Naturlära: inledning till djur- och växtrikets kännedom, omfattande det allmännaste af läran om människans kroppsbyggnad, och undersökning af lefvande växter efter Liunés sexualsystem.
- Historia: hela konungalängden samt till Magnus Smek efter Odhners mindre lärobok.
- Geografi: Sveriges, Norges, Danmarks, Rysslands, Tysklands, Österrikes, Hollands, Belgiens och Englands fysiska och politiska geografi: det allmännaste om verdensdelarne efter jordgloben.

Andra klassen.

- Kristendom. Katekes: 2:dra hufvudstycket med förklaring. Valda psalmer.
Biblisk historia: repet. af gamla testamentet, nya testamentet, bibelläsning.
- Modersmålet: form- och satslära, rättstafning och satsupplösning jemte läsöfningar.
- Tyska. Grammatik: formläran t. o. m. de svaga verberna.
Explikation: från st. 44 till slutet af Flachs elementarbok; 16 sidor i Lyths läsebok.
Skriföfningar på lärorummet en timme i veckan.
- Matematik. Aritmetik: vanliga bråk, decimalbråk och sorter jemte öfningar i hufvudräkning.
Geometri: åskådningsläran samt valda satser ur storhetsläran af Bergii lärobok i geometri och linearteckning.
- Naturlära: människokroppens byggnad. Djurrikets större afdelningar. Det allmännaste om växterna.
- Historia. Fäderneslandets: medeltiden; nyare tiden till och med Karl XII.
- Geografi: Tyskland, England, Nederländerna, Belgien och Pyreneiska halfön.

Tredje klassen.

- Kristendom. Katekes: 3—5 hufvudstyckena. Valda psalmer.
Biblisk historia: nya testamentet. Förklaring af Jesu liknelser; bibelläsning.

Modersmålet: form- och satslära, satsupplösning och rättskrifning; läsöfningar jemte skriftliga uppsatser på lärorummet.

Tyska. Grammatik: hela formläran.

Explikation: 32 sidor i Lyths läsebok. Skriföfningar på lärorummet en timme i veckan.

Matematik. Aritmetik: vanliga bråk, decimalbråk och sorter.

Geometri: valda satser ur storhetsläran af Bergii lärobok jemte de 26 första satserna af Euklides första bok efter Lindman.

Naturlära. Djur- och växtriket efter Celanders lärobok.

Historia. Fäderneslandets: nyare tiden avslutad och repeterad.

Geografi: Europas och öfversigt af de öfriga verdensdelarnes.

Fjerde klassen.

Kristendom: till 3:dje hufvudstycket af katekesen; nya testamentets böcker jemte öfversigt af Judarnes kyrkliga förhållanden.

Modersmålet: läs- och rättskrifningsöfningar, de senare omfattande jemväl interpunktionsöfningar.

Latin. Grammatik: det vigtigaste af syntaxen efter Ellendt-Seyffert.

Explikation: 2 fältherrar i Cornelius Nepos; 28 kap. af 1:sta boken i Cæsar.

Grekiska. Grammatik: t. o. m. conjugationerna.

Explikation: valda stycken i Aulins läsebok samt 1 $\frac{1}{2}$ kap. i Xenophons Anabasis.

Tyska. Grammatik: formläran repeterad; syntax från verbet till slut; repet. af kasusläran.

Explikation: 20 sidor af Schillers Gesch. des 30 jähr. Kriegs.

Engelska. Grammatik: formläran efter Herlén.

Explikation: kap. 1—7 af Kings of England. Skriföfningar på lärorummet.

Franska. Grammatik: det vigtigaste af formläran till de oregelbundna verberna.

Explikation: 60 stycken i Oldes läsebok jemte öfning i innanläsning och skrifning.

Matematik. Aritmetik: regula de tri.

Geometri: 3:dje och 4:de böckerna af Euklides; real. lin. dessutom repetition af 1:sta och 2:dra böckerna, det allmännaste ur proportionsläran jemte några satser ur 6:te boken efter Björling.

Algebra: real. lin. t. o. m. läran om 1:sta gradens eqvationer.

Naturvetenskap. Botanik: repetition af Arrhenii mindre lärobok jemte insamling af växter.

Zoologi: till duf-foglarne; real. lin. derjemte de lägre djuren.

Fysik: 7 paragrafer af 1:sta kap. i Schabus.

Historia. Klass. lin.: gamla, till Macedonien; real. lin.: fäderneslandets, från lärobokens början till reformationen; allmän: gamla och medeltidens till och med korstågen.

Geografi. Klass. lin.: Asien till China; Greklands gamla; real. lin.: Asien.

Femte klassen.

Kristendom. Utförlig katekisation öfver hela religionsläran.

Kyrkohistoriska berättelser till reformationen; Jesu bergspredikan; kyrkoårets predikotexter.

Modersmålet: rättstafnings- och interpunktionsöfningar; real. lin. derjemte läsöfningar samt skriftliga uppsatser på lärorummet.

Latin. Grammatik: syntaxen efter Ellendt-Seyffert med anmärkningar.

Explikation: från 5:te kap. i första boken till det 28:de i Cæsar; Origo et fabrica mundi, Ætates, Lycaon i Ovidius; Themistocles, Alcibiades, Thrasybulus, Conon, Iphicrates, Chabrias, Thimoteus i Cornelius Nepos. Mytologi efter Brodén.

- Grekiska. Grammatik: formlära.
 Explikation: de 5 första kap. af 1:sta boken i Xenophons Anabasis.
- Tyska. Grammatik: repeterad jemte anmärkningar.
 Explikation: klass. lin.: 24 sidor i Schiller; real. lin.: 24 sidor i Schiller.
- Engelska. Grammatik: formläran efter Herlén.
 Explikation: kap. 9—21 af Kings of England. Skriföfningar på lärorummet.
- Franska. Grammatik: klass. lin.: formläran till de regelbundna verberna; real. lin.: hela formläran; skriföfningar på lärorummet.
 Explikation: klass. lin.: 40 st. i Oldes läsebok; real. lin.: första afdelningen i d.o.
- Matematik. Aritmetik: real. lin.: enkel och sammansatt regula de tri samt intresseräkning efter Nyströms lärobok.
 Geometri: klass. lin.: Euklides 2:dra och 3:dje böcker, jemväl repeterade; ex. 1—72 af Todhunters geometriska öfningssatser; real. lin. dessutom det allmännaste af proportionsläran jemte några satser ur 6:te boken efter Björling.
 Algebra: klass. lin.: de 2 första kap. efter Björling; real. lin.: till och med läran om 2:dra gradens eqvationer jemte några lättare problem.
- Naturvetenskap. Botanik: växternas elementarorganer; omkring 300 växter.
 Zoologi: foglarne och amfibierna.
 Fysik: de 2 första kap. i Schabus.
- Historia. Klass. lin.: Roms; real. lin.: fäderneslandets: från Erik XIV till Gustaf III; allmän: läroboken afslutad.
- Geografi. Klass. lin.: Asien, Afrika, Amerika samt gamla geografien; real. lin.: Afrika samt Amerika.

Sjette klassens nedra afdelning.

- Kristendom. Dogmatik: kap. 1—3.
 Kyrkohistoria: §§ 1—19.
 Nya testamentet: Pauli bref till Philipperna.
- Modersmålet: läsning af svensk, norsk och dansk literatur.
- Latin. Grammatik: syntaxen efter Rabes större.
 Explikation: Cicero de senectute; 19 kap. af Livii 1:sta bok; 1:sta boken samt 150 vers af 2:dra i Virgilii Æneis. Mytologi efter Brodén.
- Grekiska. Grammatik: formläran repeterad.
 Explikation: från och med kap. 7 af 1:sta till och med kap. 4 af 2:dra boken i Xenophons Anabasis; 1:sta rhapsodien i Homeri Odysseé.
- Tyska. Grammatik: repetition.
 Explikation: 4 akter af Wilhelm Tell; real. lin. dessutom parlörläsning.
- Engelska. Grammatik: formläran och en del af syntaxen efter Herlén.
 Explikation: kap. 24—32 af Kings of England. Skriföfningar på lärorummet.
- Franska. Grammatik: formläran jemte det viktigaste af syntaxen till adverbena.
 Explikation: de 2 första böckerna af Charles XII.
- Matematik. Geometri: Euklides 5:te och 6:te böcker.
 Algebra: klass. lin.: eqvationer af 1:sta graden med en och flera obekanta jemte några lättare problem; real. lin.: radikalquantiteter af 2:dra graden, eqvationer af 2:dra graden med en och flera obekanta jemte talrika problem; eqvationer med den obekanta under qvadratrotmärke.
- Naturvetenskap. Botanik: de naturliga familjerna.
 Zoologi: fiskar och insekter.
 Fysik: 3:dje kap. af Schabus.
 Kemi: till haloiderna efter Blomstrand.

- Historia. Fäderneslandets: till Kalmare-unionen efter Odhners större lärobok.
Allmän: klass. lin.: medeltidens till och med korstågen; real. lin.: gamla.
- Geografi. Klass. lin.: Europa till Tyskland; real. lin.: läroboken avslutad jemte repetition af Sverige, Norge och Danmark.

Sjette klassens öfra afdelning.

- Kristendom. Dogmatik: kap. 4—8.
Kyrkohistoria: §§ 19—39.
Nya testamentet: läsning i Markus' evangelium på grundspråket.
- Modersmålet: läsning af svensk, norsk och dansk litteratur; litteraturhistoria efter Claëson; real. lin. dessutom skriföfningar på lärorummet.
- Latin. Grammatik: repetition af syntaxen med alla anmärkningarne.
Explication: Cicero de officiis 1:sta boken med repetition; från 20:de kap. till slutet af 1:sta boken i Livius med repetition af en del; från v. 300 af 1:sta till och med 4:de boken i Virgilius.
- Grekiska. Grammatik: syntaxen efter Löfstedt till modi i bisatser; skriföfningar på lärorummet.
Explication: från och med 5:te kap. af 2:dra boken till och med den 3:dje i Xenophon; 2:dra boken samt till v. 328 af den 3:dje i Odysseen.
- Tyska. Grammatik: repetition.
Explication: Hermann und Dorothea; real. lin. dessutom parlörläsning.
- Engelska. Grammatik: syntaxen till adverbet efter Herlén.
Explication: från kap. 26 till slutet af Columbus. Skriföfningar på lärorummet.
- Franska. Grammatik: det viktigaste af syntaxen efter Oldes lärobok; frasskrifning på lärorummet.
Explication: 4:de boken af Charles XII; valda stycken ur Dubbs läsebok, omkring 45 sidor.
- Matematik. Geometri: repetition af de 6 första böckerna af Euklides. Lösning af geom. öfningssatser; real. lin. dessutom stereometri.
Algebra: repetition af 1:sta gradens eqvationer jemte problemers samt läran om 2:dra gradens eqvationer med en obekant jemte talrika öfningsexempel; real. lin. dessutom läran om logaritmer och progressioner jemte dithörande problemers.
- Naturvetenskap. Botanik: repetition af de naturliga familjerna och växternas elementarorganer.
Zoologi: de lägre djuren.
Fysik: klass. lin.: 1:sta kap. af Schabus; real. lin.: mekanik och akustik med talrika problemers.
Kemi: till de tunga metallerna efter Blomstrand.
- Historia. Fäderneslandets: till Karl XII; allmän: nyare till Frankrike under Ludvig XIII efter Pütz.
- Geografi. Afrikas och Amerikas.

Sjunde klassens nedra afdelning.

- Kristendom. Dogmatik: läroboken avslutad; repetition.
Kyrkohistoria: läroboken avslutad; repetition.
Nya testamentet: läsning i Matteus' evangelium på grundspråket.
- Modersmålet: läsning af svensk, norsk och dansk litteratur; litteraturhistoria efter Claëson; diskussions- och skriföfningar på lärorummet.

- Latin. Grammatik: repetition.
 Explikation: Cicero: orationes in Catilinam I—IV; pro Milone cap. 1—20. Livius: 2:dra boken med en del repetition. Virgilius: repetition af 2:dra och 3:dje böckerna. Horatius: 1:sta boken Od. 1—30.
- Grekiska. Grammatik: syntaxen efter Löfstedt till consecutivsatsler.
 Explikation: från 3:dje kap. af 4:de boken i Xenophon till bokens slut; från v. 300 af 3:dje till 5:te boken i Odysséen; kap. 1—45 af 1:sta boken i Herodotus.
- Hebreiska. Grammatik: paradigmerna.
 Explikation: 4 Davids psalmer.
- Engelska. Klass. lin.: uttalslära efter Olde. Grammatik: det viktigaste af formläran efter May.
 Explikation: 11 stycken af May's läseöfningar; 5 sidor af Irvings Sketchbook.
 Real. lin.: grammatik: Herlén's lärobok, repetition af syntaxen; fras- och temaskrifning på lärorummet.
 Explikation: 70 sidor i May's English Reading.
- Franska. Grammatik efter Olde; frasskrifning på lärorummet.
 Explikation: omkring 65 sidor af Dubbs läsebok; dessutom kursiv öfversättning.
- Matematik. Geometri: repetition af Euklides 6 första böcker; lösning af geometriska öfnings-satser dels på lärorummet, dels skriftligt i hemmet ungefär hvar 3:dje vecka.
 Algebra: läran om 1:sta gradens eqvationer med flera obekanta; repetition af 2:dra gradens eqvationer med en obekant jemte talrika öfningssexempel och problem; analytiska expressioners konstruktion; real. lin. dessutom läran om progressioner och logaritmer samt plan trigonometri. Båda linierna hafva hvar 14:de dag löst ett skriftligt problem i hemmet.
- Naturvetenskap. Fysik: klass. lin.: dynamik, akustik och optik; real. lin.: läran om magnetism och elektricitet; repetition af mekaniken jemte problem.
- Kemi: läran om metallerna.
- Historia. Fäderneslandets: från Karl X Gustaf till Gustaf IV Adolph efter Odhners större lärobok; allmän: till och med franska revolutionen.
- Geografi: repetition.
- Filosofisk propedeutik. Logik: läroboken genomgången.

Sjunde klassens öfra afdelning.

- Kristendom: lärokursen repeterad.
 Modersmålet: läsning af svensk, dansk och norsk litteratur.
- Latin. Grammatik: lika med nedra afdelningen.
 Explikation: Livius: kap. 21—65 af 2:dra boken jemte repetition af föregående kurser.
 Horatius: Od. 2:dra boken jemte repetition af föregående. Antiquiteter.
- Grekiska. Grammatik: repetition.
 Explikation: 5:te boken i Xenophon; från v. 380 i 5:te boken t. o. m. den 6:te af Odysséen: kap. 46—100 af 1:sta boken i Herodotus.
- Hebreiska. Grammatik: det viktigaste af formläran.
 Explikation: 10 Davids psalmer.
- Engelska. Klass. lin.: grammatik: efter Herlén.
 Explikation: 25 sidor af May's läseöfningar; 5 sidor i Irvings Sketchbook.
 Real. lin.: lika med nedra afdelningen.
- Franska. Grammatik: efter Olde; extemporalier på lärorummet.
 Explikation: Dubbs läsebok, valda stycken omkring 50 sidor, dessutom kursiva öfversättningsöfningar.

- Matematik. Geometri: lika med nedra afdelningen; real. lin. dessutom repeterat stereometrien.
 Algebra: repetition af hela den genomgångna kursen företrädesvis genom problem; real. lin. dessutom repeterat läran om progressioner och logaritmer samt plan trigonometri; ett skriftligt problem för båda linierna hvar 14:de dag.
- Naturvetenskap. Fysik: repetition af hela läroboken; real. lin. dessutom problem af mekaniskt och fysikaliskt innehåll hufvudsakligen på lärorummet.
 Kemi: läran om metallerna samt repetition af det föregående.
- Historia: lärokursen avslutad och repeterad.
 Geografi: repetition.
 Filosofisk propedeutik. Logik: läroboken genomgången.
 Antropologi: efter Sjöberg och Klingberg.

Under den gemensamma morgonbönen hafva Apostlagerningar, brefvet till Romarne och Matteus' evangelium genomgåts.

Alla skriftliga hemarbeten hafva varit ordnade i öfverensstämmelse med kongl. kungörelsen af den 10 mars 1869.

Undervisningen i gymnastik- och militäröfningar.

Lärjungarnes indelning till gymnastiköfningarne och sysselsättning under dessa hafva varit lika som under föregående läsår.

Vapenöfningarne hafva egt rum för klass. V 1 timme, för VI och VII 2 timmar i veckan.

I dessa öfningar har klass. V genomgått rekrytskolan af exercisreglementet, VI och VIIb öfvats i bajonettfäktning på led, med och utan motståndare, samt VIIa i florettfäktning och sabelluggning på led, med och utan motståndare.

Från deltagande i öfningarne hafva af vederbörande läkare befriats: höstterminen 13, vårterminen 20 lärjungar.

De genom kongl. cirkuläret af den 23 mars 1870 anbefalda vapenöfningar hafva under höstterminen ledts af löjtnanten vid Skaraborgs regimente P. A. Pihlson, under innevarande termin af underlöjtnanten vid Westgötadals reg:te J. Svedberg. Öfningarne hafva pågått 6 veckor under höstterminen och 4 veckor vårterminen. Under denna tid ha hufvudsakligen kompanimanövrer i slutet och spridd ordning öfvats. Skjutöfningarne för VIIa hafva försiggått å skarpskyttekårens skjutbana på 600 och 800 fots afstånd, och har hvar och en af denna afdelnings lärjungar under året lossat 50 skarpa skott. I VIIb samt 6:te klassen har hvarje lärjunge på samma tid lossat 100 salongsskott. Exercisöfningarne ha egt rum kl. 4—6 e. m. tre dagar i veckan, skjutöfningarne merendels på f. m. på dertill från den öfriga undervisningen tagna timmar till ett antal under året af 24 för VIIa, 20 för VIIb, 15 för VIa, 33 för VIb.

Undervisningen i sång och musik.

I de tre lägsta klasserna har, enligt fastställd ordning för undervisningen i musik, öfning meddelats i läran om de musikaliska tecknen, deras betydelse och användning m. m., öfning i tonträffning samt en- och tvåstämmig sång, hvardera klassen en timme i veckan samt dessutom gemensamt med 4:de och 5:te klasserna koral sång en timme i veckan. De öfrige klasserna hafva gemensamt en timme i veckan öfvat körsånger och 6:te och 7:de klasserna tillsammans en timme i veckan dels kör- och dels quartettsånger.

Uti instrumentalspel har undervisning meddelats 4 timmar i veckan på viol, piano, cornetto och orgelharmonium, neml.: på viol åt 3, på piano åt 1, på cornetto åt 1, på orgelharmonium åt 5 lärjungar. För violspelningen hafva begagnats etyder af Hennings och Kreut-

zer samt lättare sonater och operamusik, men i öfrigt hafva eleverna i allmänhet varit mindre försigkomna, så att något egentligt samspel icke kunnat åstadkommas, utan har undervisningen meddelats lektionsvis.

Undervisningen i teckning.

Klass I: 2 timmar i veckan. Ritning efter statens tabeller, 1:sta kursen tab. I—VI, höstterminen å griffeltafla, vårterminen med blyerts.

Klass II: 2 timmar i veckan. Ritning efter statens tabeller 1:sta kursen tab. VII—XII med blyerts.

Klass III: 2 timmar i veckan. Ritning med skuggning i blyerts efter statens tabeller 2:dra kursen tab. I—VI, omvexlande med konturteckning efter Hetsch.

Klass IV—VII: a) Reala linien:

Geometrisk linearteckning 1 timme i veckan för klass V—VII. Klass V konstrukt. ritning; klass VI projektionslära; klass VII utbredning af ytor och byggnadsritningar. Frihandsteckning: 2 timmar i veckan för alla lärjungar.

Vid linearteckningen har den af Pasch utgifna läroboken följts.

b) Klassiska linien:

1) De som icke läsa grekiska: 2 timmar i veckan frihandsteckning.

2) De öfriga: förutom klasserna IV—VI, i hvilka alla lärjungar, som icke saknat anlag, erhållit 1 timmes undervisning i veckan i frihandsteckning, har 1 timmes undervisning i samma ämne lemnats dem af den återstående klassen, som härtill anmält sig, och hafva 2:ne lärjungar i dessa öfningar deltagit.

Frihandsteckningen har för klass IV omfattat dels statens tabeller 2:dra kursen tab. VII—XII, dels lättare tabeller efter Harding med skuggning. I klass V har klotsritning öfvats. För de högre klasserna hafva förläggsblad i figur- och landskapsteckning efter Hermes och Harding m. fl. användts.

d) Läroplan.

De lärjungar af klassiska linien, som icke läst grekiska språket, hafva i stället för undervisningen i detta ämne varit sysselsatta på följande sätt:

klass VII: engelska 3 timmar (2 med real., 1 med valfritt läsande lat.); teckning 2 t:r med real.

„ VI: engelska 2 t:r; teckning 2 t:r; modersmålet 1 t:e, allt med real.; latinskrifning 1 t:e.

„ V: engelska 2 t:r med real.; teckning 2 t:r (1 med real., 1 med kl. II); modersmålet 1 t:e med real.

„ IV: engelska 4 t:r (2 med real., 2 särskildt); teckning 2 t:r med real.

Vid slutet af höstterminen besöktes läroverket af herr expeditionssekreteraren E. Widmark, dervid han hufvudsakligen tog kännedom om undervisningen i modersmålet samt meddelade råd och anvisningar med afseende å densamma.

B. L ä r a r n e.

Tjänstledighet åtnjöto under höstterminen adj. Lindblad från den 28 aug. till den 18 sept. samt adj. v. Sydow från den 20 sept. till den 25 okt. Under hela vårterminen har läraren i sång och musik Bergqvist för sjukdom åtnjutit tjänstledighet.

Förordnade:

Till vikarierande lektor i franska och engelska språken under höstterminen adjunkten vid Skara h. elementarläroverk N. A. Mathesius. Till vikarie för adjunkterna Lindblad och

v. Sydow studenten A. Hallström. Till extra lärare under hela läsåret telegrafassistenten P. G. Bergin. Till biträdande gymnastiklärare under läsåret underlöjtnanten J. Svedberg. Till vikarie för direktör Bergqvist adjunkten Piscator.

Till lektor i franska och engelska språken utnämndes under höstterminen fil. doktor A. J. Ling, som tillträdde sin befattning vid vårterminens början.

Axel Johan Ling, född $30/5$ 1838. Student i Upsala v. t. 1856. Fil. kand. 1864. Fil. doktor 1866. Docent i franska språket och litteraturen s. å. Vik. lektor vid Upsala h. elementarläroverk läsåret 1864—65 samt v. t. 1866. Lärare vid realgymnasium i Göteborg läsåret 1866—67, h. t. 1867 samt 1871—73. Företagit resor i språkvetenskapligt ändamål: till Tyskland och Frankrike 1865—66 (såsom Helmfeldtsk stipendiat), till Italien 1868, till England 1872, till Frankrike 1874.

Af trycket utgifvit: "Sur les inversions de la langue française" (pro gradu); "Sur les verbes forts des langues romanes"; "Saggio su' pronomini personali della lingua italiana"; "Recherches sur les pronoms français dans la seconde moitié du XIV:e siècle"; Handlingar rörande tillsättandet af adjunkturen i franska och italienska språken vid Upsala universitet, samt ett "Gennäle" i samma ämne.

Undervisningen har under läsåret varit på följande sätt emellan lärarne fördelad:

Rektor *G. Th. Bergman*: Grekiska VII—VIa, 15 timmar i veckan. Franska skripta VIIb lat.

Lektor *K. F. Rådberg*: Matematik VII—VIa; Fysik VIIa, VIIb real., 22 t.r. Matematiska skripta VII.

Lektor *J. Swedborg*: Latin VII—VIa, 19 t.r. Latinska skripta VII.

Lektor *J. Nordwall*: Kristendom VII—VIa; Modersmålet VII—VIa; Filosofi VII, 17 t.r. Svenska skripta VII.

v. Lektor *N. A. Mathesius*, höstterminen: Franska VII—VIa; Engelska VII, 19 t.r. Franska skripta VIIa, VIIb real.

Lektor *A. J. Ling*, vårterminen: samma tienstgöring som v. lektor Mathesius höstterminen.

Adjunkt *C. A. von Sydow*: alla ämnen I, 25 t.r.

Adjunkt *J. F. Kylvander*: Grekiska VIIb—IV; Latin V; Matematik IV, 25 t.r. Latinska skripta V.

Adjunkt *A. J. C. Piscator*: Modersmålet III—II; Engelska VI—IV; Franska V real., 27 t.r.

Adjunkt *J. K. Lindblad*: Kristendom VIIb—V, III—II; Tyska VI—IV, 25 t.r. Tyska skripta VI—IV.

Adjunkt *S. Tengblad*: Tyska III—II; Historia och Geografi III—II, 25 t.r. Svenska skripta VIIb.

Adjunkt *L. J. Wersander*: Kristendom IV; Modersmålet VIIb—IV; Historia och Geografi VIIb, V—IV real, Latinskrifning med från Grekiskan befriade i VI, 25 t.r. Latinska skripta IV.

Adjunkt *A. Ericsson*: Latin VIa—IV; Hebreiska VII, 25 t.r. Latinska skripta VI.

Adjunkt *A. Sahlén*: Franska VIIb, V lat.; Historia och Geografi VII—VIa; Modersmålet VIa, 24 t.r. Svenska skripta VIa.

Adjunkt *K. F. Kjellberg*: Matematik VIIb—II, 26 t.r.

Adjunkt *G. O. D. von Hackwitz*: Naturalhistoria VI—II; Fysik VIa lat.—IV; Historia och Geografi V—IV lat., 26 t.r.

Extra lärare *P. G. Bergin*: Franska IV; Matematik V—IV real.; Fysik VIIb lat., VIa real.; Kemi VII—VI, 28 t.r.

Direktör *O. H. Bergqvist*, höstterminen: Sång och Musik, 10 t.r.

v. Sångläraren adj. *Piscator*, vårterminen: d:o d:o d:o.

O. A. H. Stiberg med biträde af löjtnant *J. Svedberg*: Gymnastik- och Militäröfningar, 13 t.r.

F. A. Zettergren: Teckning, 12 t.r.

Klassföreståndare hafva varit:

för 7a lektor Swedborg,
 ,, 7b lektor Rådberg,
 ,, 6a lektor Nordwall,
 ,, 6b adj. Kylander och Sahlén,
 ,, 5 adj. Wersander och Ericsson,
 ,, 4 adj. v. Hackwitz och extra lär. Bergin,
 ,, 3 adj. Kjellberg och Piscator,
 ,, 2 adj. Tengblad och Lindblad,
 ,, 1 adj. von Sydow.

C. Lärjungarne.

	Lärjungarnes antal							
	Vid början af höstterminen 1874				Vid början af vårterminen 1875			
	Klass. lin.	Reala lin.	Summa	Latinare, som ej läsa grekiska	Klass. lin.	Reala lin.	Summa	Latinare, som ej läsa grekiska
Klass 1			15				14	
” 2			23				24	
” 3			43				50	
” 4	17	12	29	12	12	16	28	8
” 5	23	8	31	10	20	9	29	9
” 6b	13	8	21	5	13	10	23	6
” 6a	8	3	11	3	8	3	11	3
” 7b	17	1	18	2	16	1	17	1
” 7a	9	1	10		9	1	10	
Summa	87	33	201	32	78	40	206	27

Vid höstterminens början inskrefvos 29 lärjungar, vid vårterminens 7. Från förra årsberättelsens utgifvande hafva 31 lärjungar uttagit afgangsbetyg från läroverket, ibland dessa de 16, som vid förra vårterminens slut aflade godkänd afgangsexamen.

Från klassiska till reala linien hafva 9 lärjungar öfvergått.

I sjunde klassen hafva 16 lärjungar af klassiska linien valfritt läst engelska samt 12 hebreiska.

Afgifter hafva erlagts:

Höstterminen: till materielkassan af 156 lärjungar,

,, byggnadskassan ,, 118 . ,,

Vårterminen: ,, materielkassan ,, 161 ,,

,, byggnadskassan ,, 122 ,,

Till egna kassan har hvarje icke alldeles medellös lärjunge terminligen betalt 5 kr.

D. Skollokalen

har under läsåret icke undergått någon förändring.

E. Undervisningsmaterielen.

För naturhistoriska museum hafva af herr G. Kolthoff 32 st. uppstoppade djur inköpts.

Herr Ad. Andersohn, som förut genom frikostiga gåfvor gjort sig läroverket förbundet, har ytterligare ökat denna förbindelse genom att till detsamma skänka en värdefull samling af mineralier, snäckor, koraller, m. m. till ett antal af 174 n:r.

Öfriga gåfvor:

- Af kongl. ecklesiastik-departementet: Svenska fornsaker, utg. af Ulfsparre.
 „ Svenska akademien: dess minnespenning öfver Vitalis.
 „ Vetenskapsakademien: dess minnespenning öfver Samuel Owen.
 „ handl. C. Svedberg: en papegoja.
 „ skollärare A. Jakobsson: ett mynt.
 „ skomakare A. G. Nunstedt: en sjöorre.
 „ fiskare C. Fernström: nissöga (*Cobitis tenia*).
 „ „ Ture Fredrik: en parasitmask.
 „ stud. K. A. M. Nordahl: en slät snok.
 „ „ V. Malmqvist: ett mynt.
 „ „ E. S. F. Rydingsvärd: en flädermus.
 „ „ E. R. Sederstedt: diverse mynt.
 „ „ L. Borsum: d:o.
 „ „ L. A. Larsson: en stenxya.
 „ „ G. R. Hallberg: ett mynt.
 „ „ S. J. G. Rhodin: diverse mynt.
 „ „ S. R. Svensson: Karl den 9:s lag. Sthlm 1702.
 „ „ Hj. Nordström: en missbildad furugren, en stenxya och knif, en medalj.
 „ „ J. G. Rinblad: en stenxya.
 „ „ A. Lundberg: ett mynt.
 „ „ R. A. Gjötberg: en medalj och ett mynt.
 „ „ P. L. Dahllöf: 2:ne flintknifvar.
 „ „ N. Bergman: en half mindre granat, funnen på Skansen vid Wenersborg.

F. Examina.

Muntlig afgangsexamen förrättades den 8 och 9 juni förlidet år, vid hvilken 16 läroverkets lärjungar samt en privatist förklarades mogne.

Vid höstterminens slut hölls examen med klass. 1—5 den 19 dec. Årsexamen är utsatt att hållas den 3 och 4 nästkommande juni och hafva följande herrar inbjudits att såsom vittnen öfvervara densamma: öfversten och ridd. E. Elers; öfverstelöjtnanten, kammarherren och ridd. C. E. C. Kuylenstjerna; landskamreraren och ridd. J. M. Ryding; borgmästaren och ridd. A. W. Russberg; kyrkoherden, kongl. hofpred., teol. kand., fil. dokt. D. R. Warholm; regimentsläkaren och ridd. K. Danelius; handlanden Ad. Andersohn.

Till öfvervarande af samma examen inbjuder jag vördsamt lärjungarnes föräldrar och målsmän samt alla den offentliga undervisningens vänner och gynnare.

Nästa hösttermin börjas den 25 nästkommande augusti.

Wenersborg i maj 1875.

G. TH. BERGMAN.

Lägre elementarläroverket i Borås.

A. Undervisningen.

Höstterminen börjades den 27 augusti och afslutades med offentlig examen den 16 december. Vårterminen börjades den 14 januari och kommer att afslutas med offentlig examen den 2 juni. I afseende på den dagliga undervisningstiden samt anordningen af öfningarne har ej någon förändring förekommit detta år.

Begagnade läro- och läseböcker i

Kristendom: Katekes, Hübners lärobok i biblisk historia, Cornelii i kyrkohistoria, Norbecks i dogmatik samt Brodéns öfversigt af de bibliska böckernas innehåll.
 Modersmålet: språklära af Filén, läsebok för folkskolan.
 Latinska språket: Gram. af Rabe; explikation: Cornelius Nepos, Julius Cæsar de bello Gallico samt Ovidii Metamorphoses sel.
 Grekiska språket: Gram. af Rabe; explikation: Xenophons Anabasis.
 Tyska språket: Gram. af Lyth; explikation: Mathesii elementarbok, Lyths läsebok, Schillers Geschichte des 30-jährigen Krieges samt Schillers Don Carlos.
 Engelska språket: Gram. af Sundstén, Oldes uttalslära; explikation: Sundsténs elementarbok och W. Irvings Columbus.
 Franska språket: Gram. af Olde; explikation: läsebok af densamme.
 Matematik: v. Zweigbergks lärobok i aritmetik, Wiemers i algebra samt Euclides och A. Th. Bergii i geometri.
 Naturvetenskap: Arrhenii större och mindre lärobok i botanik, Torins lärobok i zoologi samt fysikens grunder efter Schabus.
 Naturlära: Berlins lärobok.
 Historia och Geografi: Alanders läroböcker i svensk och allmän historia, Palmblads i geografi.

Genomgångna lärokurser.

Första klassen.

Kristendom: biblisk historia, gamla testamentets; katekes, första hufvudstycket och en del af det andra; bibelspråk och psalmer.
 Modersmålet: uppläsning och förklaring af valda stycken samt öfningar att med egna ord återgifva innehållet af det lästa; språklärans första grunder samt satsbildningsöfningar. Rättskrifning.
 Tyska språket: det viktigaste af formläran, explikationsöfningar i Lyths läsebok och 45 stycken i Mathesii elementarbok jemte öfning att särskilja de enkla satsernas hufvuddelar.
 Matematik: de fyra räknesätten i hela tal och sorter jemte öfning att använda decimaler; hufvudräkning.
 Naturlära: det allmännaste af läran om människans kroppsbyggnad samt undersökning af levande växter.
 Historia och Geografi: historia, det viktigaste af fäderneslandets till nyare tidens början; geografi, det allmännaste om verdensdelarne, fäderneslandets samt en del af Europas fysiska och politiska.

Andra klassen.

- Kristendom: biblisk historia, nya testamentets; katekes, 2:dra och 3:dje hufvudstyckena; bibelspråk och valda psalmer.
- Modersmålet: uppläsning och förklaring af valda stycken samt öfningar att med egna ord återgifva innehållet deraf; formläran samt satsbildningsöfningar. Rättskrifnings- och interpunktionsöfningar.
- Tyska språket: formläran, läsöfningar från början af läseboken till stycket 34 jemte öfning att särskilja ordklasserna och de enkla satsernas hufvuddelar samt de lättare formerna af de sammansatta satserna.
- Matematik: aritmetik, de fyra räknesätten i vanliga och decimalbråk med tillämpning på sorter, enkel regula de tri, hufvudräkning; geometri, åskådninglära samt några enkla geometriska satser.
- Naturlära: djurrikets hufvudafdelningar och viktigare klasser. Undersökning af lefvande växter.
- Historia och Geografi: historia, svenska historien till 9:de tidehvarvet i läroboken; geografi, Europas fysiska och politiska geografi fortsatt och avslutad.

Tredje klassen.

- Kristendom: rep. af bibl. historien samt 4:de och 5:te hufvudstyckena af katekesen; bibelläsning och psalmer.
- Modersmålet: läsning och förklaring af valda stycken, formläran samt det viktigaste af satsläran, rättskrifning efter diktamen, skriftliga öfversättningar från tyska språket jemte smärre uppsatser på lärorummet.
- Tyska språket: formläran jemte öfningar i särskiljande af satser och satsdelar, läseöfningar 60 sidor från stycket 33 i läseboken, extemporalier.
- Matematik: aritmetik, tillämpning af de genomgångna kurserna på regula de tri, intresseräkning m. m.; geometri, åskådninglära tillämpad på planimetriska och stereometriska uppgifter, enkla geometriska satser.
- Naturlära: rep. af det förut lästa, Linnés sexualsystem, undersökning af lefvande växter. Exkursioner.
- Historia och Geografi: historia, fäderneslandets avslutad och repeterad; geografi, de främmande verldsdelarnes fysiska och politiska geografi i de allmännaste grunddrag jemte rep. af Europas.

Fjerde klassen.

- Kristendom: rep. af katekesen, läsning af nya testamentet, de bibliska böckernas innehåll och historia.
- Modersmålet: formlära, läran om satser, läse- och skriföfningar samt öfversättningar på lärorummet.
- Latinska språket: formlära, syntaxen, af Cornelius Nepos från och med Timotheus till och med Epaminondas, af Cæsar de bello Gallico 1:sta boken. Skriföfningar på lärorummet. Ett hemtema i veckan.
- Grekiska språket: formläran, 1:sta boken af Xenophons Anabasis.
- Tyska språket: hela språkläran med satsöfningar, 80 sidor af Schillers Gesch. des 30-jährigen Krieges. Skriföfningar på lärorummet. Reallinien ett hemtema i veckan.
- Engelska språket: formlära och syntax, 8 kap. af Irvings Columbus. Skriföfningar på lärorummet. De från grekiskan befriade, uttalslära, formlära samt största delen af läseboken.
- Franska språket: Uttalslära, formlära till och med de oregelbundna verberna, af läseboken 30 stycken af första och 15 stycken af andra afdelningen.

- Matematik: klass. linien, geometri, 2:dra och en del af 3:dje boken af Euclides; aritmetik, till och med betalningsterminers reduktion; algebra, läran om hela tal och bråk; real-linien dessutom, geometri, proportionsläran samt rep. af de 4 första böckerna, hela räkneboken.
- Naturvetenskap: botanik, de fanerogama växternas organografi och elementarorganer, insamling och examinering af växter; zoologi, foglarne samt rep. af däggdjuren; reallinien dessutom vertebraterna samt fysikens första grunder.
- Historia och Geografi: allmän historia, gamla historien till kejsarne, nya historien till Fredrik den 2:dres tidevarf; geografi, gamla världens jemte rep. af en del af hvad förut varit läst.

Femte klassen.

- Kristendom: rep. af katekesen, läsning af nya testamentet; kyrkohistoria, 1:sta och 2:dra perioden; dogmatik, 6 kap. af läroboken.
- Modersmålet: rättskrifning, form- och satslära, uppsatser och läsöfningar.
- Latinska språket: hela gram. med prosodik och metrik, 2:dra och 3:dje böckerna af Cæsar de bello Gallico, från början till och med Pyramus et Thisbe af Ovidii met. sel. (Brodéns edit.). Skriföfningar på lärorummet. Ett hemtema i veckan.
- Grekiska språket: formlära och det viktigaste af syntaxen, 9:de och 10:de kap. af 1:sta samt 2:dra boken af Xenophons Anabasis.
- Tyska språket: rep. af språkläran, 70 sidor af Schillers Gesch. des 30-årigigen Krieges samt densammes Don Carlos. Skriföfningar på lärorummet. Reallinien ett hemtema i veckan.
- Engelska språket: rep. af språkläran, 10 kap. af Irvings Columbus. Skriföfningar.
- Franska språket: Uttalslära, formlära till och med de oregelbundna verberna, 25 stycken af 1:sta och 15 stycken af 2:dra afdelningen i läseboken; reallinien, rep. af gram., 20 stycken af 2:dra och 16 sidor af 3:dje afdelningen i läseboken.
- Matematik: klass. linien, 4:de boken samt rep. af de 3 första böckerna af Euclides; algebra, 1:sta graden med en eller flere obekanta, problem; reallinien, 6 böcker af Euclides, 2 grader algebra, problem; båda lin. hela räkneboken.
- Naturvetenskap: botanik, växtens inre organer, insamling och examinering af växter; zoologi, amfibier och fiskar; reallinien, fysikens grunder.
- Historia och Geografi: allmän historia, medeltidens och rep. af gamla samt nyare till franska revolutionen; geografi, gamla världens samt rep. af hvad i föregående klasser varit läst.

Öfningar.

Välskrifning, 2 tim. i 1:sta och 1 tim. i 2:dra kl.; *teckning*, 1:sta och 2:dra klass., 1 timma i veckan, frihandsritning efter statens tabeller, 3:dje kl., 2 timmar i veckan, perspektiviska konstruktioner med ledning af statens tabeller, 4:de och 5:te kl. realafdelningar, 2 timmar i veckan, frihandsritning samt geometrisk konstruktions- och projektionslära efter Pasch; de som icke läsa grekiska, frihandsteckning 2 timmar i veckan. *Gymnastik*, fristående och appareljgymnastik, marsch- och exercisöfningar, 4 tim. i veckan i kl. 1—4 samt 5 tim. i kl. 5; *musik och sång*, 6 timmar i veckan.

B. Lärarne.

Under läsåret har rektorn, R. N. O., fil. dokt. A. G. Hollander åtnjutit tjänstledighet. Undervisningens fördelning mellan lärarne har varit följande:

- t. f. Rektor *S. P. Wennergren* har undervisat kl. 2—5 i kristendom 10 timmar, kl. 4 och 5 i engelska 7 timmar och kl. 2 i matematik 3 timmar, tillsammans 20 timmar.
- Kollega *A. Thorin* kl. 4 och 5 i grekiska 10 timmar, kl. 3—5 i matematik 17 timmar, tillsammans 27 timmar, samt rättat skriftliga uppsatser i 5:te kl.
- Kollega d:r *J. A. Rosén* kl. 4 och 5 i historia och geografi 7 timmar och i modersmål 5 timmar samt kl. 3 i modersmål 6 timmar, i tyska 7 timmar och i naturlära 2 timmar, tillsammans 27 timmar, samt rättat skriftliga uppsatser i 4:de kl.
- Kollega *J. A. Nyberg* kl. 4 och 5 i franska 10 timmar samt kl. 2 i modersmål 6 timmar, i tyska 7 timmar, i historia och geografi 5 timmar och i naturlära 2 timmar, tillsammans 30 timmar.
- Kollega *W. Schoug* kl. 4 och 5 i latin 8 timmar och i naturvetenskap 7 timmar, kl. 3 i historia och geografi 5 timmar samt kl. 1 i aritmetik 4 timmar, i naturlära 2 timmar och i historia och geografi 4 timmar, tillsammans 30 timmar, samt rättat skriftliga uppsatser i 5:te klassen.
- t. f. Kollega, fil. kand. *H. Dahlstein* kl. 4 och 5 i latin 7 timmar och i tyska 4 timmar, kl. 2 i matematik 2 timmar och i välskrifning 1 timme samt kl. 1 i kristendom 3 timmar, i tyska 6 timmar, i välskrifning 2 timmar och i modersmål 5 timmar, tillsammans 30 timmar, samt rättat skriftliga uppsatser i 4:de kl.
- Öfningsläraren kapten *F. R. Zachrisson* i gymnastik 5 timmar i veckan.
 D:o ritläraren *C. A. Leverin* i teckning 6 timmar i veckan.
 D:o orgelnisten *J. F. Ström* i musik och sång 6 timmar i veckan.
- Klassföreståndare halva varit: för 5:te kl. Thorin, för 4:de kl. Schoug, för 3:dje kl. Rosén, för 2:dra kl. Nyberg och för 1:sta kl. Dahlstein.

C. Lärjungarne.

1. Inskrifne vid höstterminens början 20.
 ” ” vårterminens d:o 4, en återkom efter 1 termins frånvaro.
2. Afgångne vid höstterminens början dels till näringarne och dels till annat läroverk 20, deraf 2 ur 5:te kl. efter aflagd afgangsexamen; vid vårterminens början 3.
3. Terminsavgift erlade höstterminen: till undervisningsmaterielen 36, befriade 38; till byggnadsfonden 34, befriade 40; vårterminen: till undervisningsmaterielen 40, befriade 36; till byggnadsfonden 35, befriade 41.
4. Antal närvarande under vårterminen: 1:sta kl. 20, 2:dra kl. 16, 3:dje kl. 16, 4:de kl. 13 och 5:te kl. 11, summa 76. Klassiska språk läsa i 4:de kl. 6 latin och 4 grekiska samt i 5:te kl. 6 latin och 3 grekiska.

Hemlexor genomgås förut i skolan; och torde för deras öfverläsning i hemmet fordras i 1:sta kl. 1, i 2:dra kl. 2, i 3:dje kl. 2 samt i 4:de och 5:te kl. 3 timmar dagligen.

D. Skollokalen

har under året ej undergått någon förändring.

E. Undervisningsmaterielen

har ökats med åtskilliga läro- och läseböcker samt ritplanscher.

F. Examina.

Examen vid höstterminens slut hölls den 16 december, och voro, jemte läroverkets inspektor herr kyrkoherden A. J. Enander, herrar borgmästaren, R. W. O., A. Wendt, majoren, R. S. O., S. E. Ugglå, provinciållåkarån d:r J. G. Aspelin, rådmannen och v. härådshöfdingen W. Hammarström och apotekaren S. Österberg af h. h. ephorus anmodade att densamma bevista. Årsexamen kommer att förrättas onsdagen den 2 juni i närvaro af ofvannämnde herrar; och anstålles då från kl. 8 f. m. till kl. 1 e. m. offentlig pröfning i språk och vetenskaper samt vidare kl. 4 e. m. slutöfningar i sång och musik, hvarefter förrättas flyttning jemte utdelning af stipendier, premier och fattigmedel.

Borås i maj 1875.

Sv. P. Wennergren.

Lågre elementarlåroverket i Alingsås.

A. Undervisningen.

a) Lärotider.

Höstterminen börjades den 19 augusti och avslutades den 18 december. Vårterminen börjades den 27 januari och kommer att avslutas den 4 juni. De dagliga undervisnings- och öfningstimmarne hafva varit desamma som under föregående läsår.

b) Läro- och läseböcker.

Kristendom: katekesen; biblisk historia af Eklundh.
 Modersmålet: Bjurstens lärobok; läsebok för folkskolan.
 Tyska språket: gram.: Flachs lärobok; explikation: Flachs och Mathesii elementarböcker.
 Matematik: Zweigbergks och Nyströms lärob. i aritmetik; Euklides och Neovii i geometri.
 Naturvetenskap: Arrhenii lärobok i botanik; Torins i zoologi; Berlins naturlära.
 Historia och Geografi: Alanders läro- och läsebok i svensk historia; Dahms i geografi.

c) Lärokurser.

Första klassen.

Kristendom. Katekes: första hufvudstycket. Bibl. historia: gamla testamentets. Bibelläsning med förklaringar. Valda psalmer.
 Modersmålet. Det viktigaste af formläran. Uppläsning af valda berättelser jemte öfning för lärjungarne att med egna ord återgifva innehållet af det lästa. Satsbildningsöfningar. Stafningsregler och öfningar i rättskrifning och välläsning.
 Tyska språket. Det hufvudsakliga af formläran jemte 40 st. i Mathesii elementarbok.
 Matematik. De fyra räknesätten i hela tal med tillämpning på sorter jemte öfning i hufvudräkning.
 Naturlära. Berlins lärobok till 7:de kapitlet på tredje afdelningen. 50 växter.
 Historia och Geografi. Historia: fäderneslandets till reformationstidehvarvet. Geografi: Sveriges, Norges och Danmarks och det allmännaste af Europas fysiska.

Andra klassen.

Kristendom. Katekes: andra hufvudstycket. Biblisk historia: nya testamentets. Bibelläsning med förklaringar. Valda psalmer.
 Modersmålet. Det viktigaste af formläran. Uppläsning af valda berättelser jemte öfning för lärjungarne att med egna ord återgifva innehållet af det lästa. Rättskrifning efter diktamen. Satsupplösningar.

- Tyska språket. Grammatik: formlära. Explikation: sednare delen af Flachs elementarbok och st. 1—24 af läseboken.
- Matematik. Aritmetik: bråk och regula de tri samt hufvudräkning. Geometri: 1:sta boken och 17 sätser af den 2:dra.
- Naturlära. Berlins naturlära till 4:de afdelningen. Arrhenii mindre lärobok till växternas fröredningsdelar. Undersökning af 150 växter.
- Historia och Geografi. Historia: fäderneslandets till Ulrika Eleonora. Geografi: Europas politiska till Frankrike.

Tredje klassen.

- Kristendom. Katekes: de tre sista hufvudstyckena. Biblisk historia: repetition af gamla och nya testamentets. Bibelläsning med förklaringar. Valda psalmer.
- Modersmålet. Bjurstens form- och satslära. Rättskrifningsöfningar efter diktamen samt uppsatser öfver lättare ämnen. Läs- och satsbildningsöfningar. Interpunktionslära.
- Tyska språket. Grammatik: formläran afslutad och repeterad. Explikation: sid. 24—56 af Flachs läsebok. Skriföfningar.
- Matematik. Aritmetik: tillämpning af regula de tri på intresse m. m. till och med kvadratsrotsutdragnig. Geometri: 4 böcker af Euklides.
- Naturvetenskap. Botanik: växtens yttre organer efter Arrhenii mindre lärobok. Insamling och examinering af omkring 150 växter. Exkursioner. Zoologi: däggdjuren.
- Historia och Geografi. Historia: fäderneslandets afslutad efter Alanders lärobok. Sveriges krig under storhetstiden efter samme författares läsebok. Geografi: Europas politiska samt det allmännaste af de öfrige verldsdelarne.

B. Lärarne.

Under sex veckor från början af höstterminen åtnjöt undertecknad rektor tjänstledighet, hvarunder kollega Dahlgren bestred rektors åligganden med undantag af undervisningsskyldigheten, som uppehölls en månad af studenten E. Bruno och derefter 14 dagar af studenten Th. Nattsén. Under hela läsåret har gymnastikläraren A. O. Nilsson åtnjutit tjänstledighet, och har till hans vikarius kollegan S. E. B. Högman varit förordnad.

Undervisningen har under läsåret varit mellan lärarne fördelad sålunda:

- Undertecknad rektor: kristendom I—III; modersmålet, tyska, historia och geografi samt väl-skrifning I, 24 timmar i veckan. Svenska skripta i I.
- Kollega *C. O. N. Dahlgren*: matematik I—III; tyska II—III och väl-skrifning i II, 28 timmar. Tyska skripta i II—III.
- Kollega *S. E. B. Högman*: modersmålet och naturvetenskap I—III; historia och geografi II—III och väl-skrifning i III, 28 timmar. Svenska skripta i II—III.
- Öfningsläraren, kollegan *S. E. B. Högman* i gymnastik och vapenöfning $\frac{1}{2}$ timme hvarje dag.
d:o, orgelnisten *E. Ericsson* i sång 3 timmar i veckan.
d:o, ingenjören *J. Hellström* i teckning 3 timmar i veckan.
- Klassföreståndare: rektor för 3:dje kl., kollega Dahlgren för 2:dra kl. och kollega Högman för 1:sta kl.

C. Lärjungarne.

- Inskrifne, höstterminen 13 lärjungar, vårterminen 2 d:o.
- Afgångne, höstterminen 22, deraf 10 till andra läroverk och 12 till näringarne.

3. Afgift till undervisningsmaterielen erlade höstterminen 15, befriade 32,
vårterminen 15, befriade 34.
d:o till byggnadsfonden höstterminen 15, befriade 32.
vårterminen 14, befriade 35.
4. Antal lärjungar under höstterminen: i 1:sta kl. 14, i 2:dra kl. 17, i 3:dje kl. 17. S:a 47.
vårterminen: i 1:sta kl. 16, i 2:dra kl. 16, i 3:dje kl. 17. S:a 49.
5. Hemarbeten beräknas i allmänhet i 3:dje klassen till 2 timmar och i 2:dra klassen till en timme dagligen.

D. Skollokalen

har under året ej undergått någon förändring.

E. Undervisningsmaterielen.

Under läsåret har inköpts:

för undervisning i sång och musik: ett orgelharmonium,
för naturhistoriska museum: anatomiska väggtaflor öfver människokroppens byggnad af Fiedler; djurens lif af A. E. Brehm; uppstoppade däggdjur: gräfling, mård och iller; d:o foglar: spilkråka, morkulla, nötskrika, sångrast.

Gåfvor till samlingarne:

Af fil. doktor Dahlgren: en fiskljus.

„ stud. Nattsén: en tornsvala.

„ „ Olsson: en fiskmåsa.

„ „ M. Liljeblad: en sparfhök.

„ „ L. Söderström: en sköldpadda, 9 silfvermynt och 40 kopparmynt.

„ „ F. Sandberg: 3 silfvermynt och 5 kopparmynt.

„ „ K. Sandberg: 15 kopparmynt.

„ „ A. Cederblom: 5 d:o.

„ „ K. Andersson: 3 d:o.

„ „ H. Sjöstedt: 2 d:o.

„ „ K. A. Holm: en flintdolk.

„ „ A. L. Kjellgren: en mejsel.

„ „ O. W. Mellin: en antik yxa af jern.

F. Examina.

Vid den examen, som vid höstterminens slut den 18 december hölls, då äfven flyttning inom, men icke emellan klasserna egde rum, voro såsom examensvitnen inbjudne: herrar borgmästaren S. P. Walberg, stadsläkaren doktor P. V. Högselius, komministeren P. Thorell och rådmannen S. J. Nyman.

Årsexamen är utsatt att hållas fredagen den 4 nästa juni under ledning af läroverkets inspektör, prosten och ordensledamoten, fil. dokt. A. Nattsén samt i närvaro af herrar borgmästaren S. P. Walberg, stadsläkaren doktor P. V. Högselius, komministern P. Thorell och apotekaren L. Svangren, såsom examensvitnen. Derefter ske slutöfningar i sång och gymnastik, förrättas flyttning och utdelas terminsbetyg, premier och fattigmedel, hvarefter ungdomen hemförlofvas till näste termins början måndagen den 23 nästinstundande augusti.

Alingsås i maj 1875.

Mart. Chr. Jungmarker.

Enklassiga. pedagogien i Ulricehamn.

A. Undervisningen.

1) *Läseterminerna*: höstterminen börjad den 25 aug., slutad den 18 dec.
vårterminen börjad den 20 jan., slutad den 4 juni.

2) *Dagliga lärotiden*: kl. 7—9, 10—12, 1—2.

3) *Läroböcker*:

Kristendom: katekesen, Hübner-Eklundhs bibl. historia.
Modersmålet: Sundéns språklära, Alanders läsebok i sv. hist.
Tyska språket: Flachs språklära, Mathesii elem.-bok.
Matematik: Zweigbergks lärobok, Nordlunds räkneöfningsexempel.
Naturlära: Berlins lärobok.
Historia: Odhners d:o.
Geografi: Gehlins och Brunii d:o.

4) *Genomgångna lärokurser*.

Kristendom, 4 timmar i veckan: katekesen: Luthers mindre samt Lindbloms förklaring till tredje hufvudstycket (tvänne innev. termin intagne lärjungar endast till andra hufvudstycket); bibl. historia: gamla testamentets; valda psalmer.
Modersmålet, 5 tmr: reproduktion af lästa berättelser; form- och satslärans första grunder; rättskrifningslära och rättskrifningsöfningar.
Tyska språket, 8 tmr: formläran till och med de allmännaste starka verben; explikation: 57 stycken i Mathesii elem.-bok; extemporerad översättning fr. svenskan till tyskan af 42 motsvarande svenska öfningsstycken i samma lärobok; skriföfningar.
Matematik, 5 tmr: de fyra räknesätten i hela tal, decimalbråk och sorter; hufvudräkning.
Naturlära: 2 tmr: inledning till djur- och växtrikets kändedom, omfattande det allmännaste af läran om människans kroppsbyggnad och däggdjuren samt undersökning af lefvande växter.
Historia och Geografi, 4 tmr: svensk historia: till "Sten Sture d. ä. och Hans" (= 50 sidor); geografi, fysisk: det viktigaste om verdensdelarnes i allmänhet och Europas i synnerhet fysiska beskaffenhet; d:o, politisk: Finlands, Östersjö-provinsernas och Britiska rikets jemte repetition af Sveriges, Norges och Danmarks.
Välskrifning, 2 tmr, med begagnande af Sandbergs mönsterskrifböcker, kurserna 1—6.

B. Lärare.

Vid läsårets början tillträdde undertecknad sin befattning som lärare.

C. Lärjungarne.

- 1) Inskrifna: höstterminen: 4, vårterminen: 3.
- 2) Afgångna: vårterminen: 1.
- 3) Terminsavgifter erlade h. t.: 5, v. t.: 8.
- 4) Lärjungarnes antal vid höstts början: 7, vid vårts början: 10.

D. Skollokalen

har ej undergått någon förändring.

E. Undervisningsmaterielen

har tillökts genom inköp af 6 väggkartor af Südow.

F. Examina.

Examen vid höstterminens slut hölls den 18 dec. Säsom examensvitnen voro inbjudna kyrkoherden, fil. dr G. A. Sundborg, borgmästaren V. Ekenman, trafikdirektören F. Dahlberg och handlanden C. E. Siedberg. Vårterminen skall med examen avslutas den 4 juni. Till examensvitnen inbjudas ofvan nämnde herrar.

Ulricehamn i maj 1875.

Oskar Lindkvist.

